№ 151 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 2

1905

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 2 № 151

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Ноиr Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՄՇԱԿ» ԼՐԱԳԻՐԸ

Օգոստոսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը կարժենայ ՀԻՆԳ րուբլի:

Դիմել Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Այն անձինք, որոնք վճարել են մինչև օգոստոսի 1-ը և ցանկանում են շարունակել լրագիր ստանալը, թող հոգ տանեն վաղօրօք յայտնելու այդ մասին խմբագրութեանը, որպէս զի լրագրի առաքումը չընդհատվի:

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. Մամուլ. Մօլօկաններիհամագումարը. Գաղափարական տեսութիւն. Նամակ Փարպիից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանական նոր քաղաքականութիւնը և համխլամութիւնը. Նամակ Պարիզից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. —ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Տասն օր աւերակներում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ ամսի վերջին Կովկասի Փոխարքայի պալատի մօտակայքում եղած տեղերի վրա հսկողութեան ժամանակ նկատվեց, որ մի քանի կասկածելի անձեր էլ իրանց կողմից հսկում են պալատի վրա որոշ ժամերին, առանձնապէս ուշադրութիւն դարձնելով պաշտօնատար անձերի գալու և մեկնելու վրա:

Այդ պատճառով այդ անձերի վրա հսկողութիւն նշանակվեց, որը և ցոյց տուեց նրանց ծանօթութեան ու յարաբերութեան բաւական մեծ շրջանը Թիֆլիսում այնպիսի անձերի հետ, որոնք արդէն ոստիկանութեանը յայտնի էին իրանց քաղաքական անբարեյուսութիւնով: Այդ կապերը քննելով, հաստատվեց, որ յուլիսի 28-ին հսկողութեան ենթակայ անձերից մէկը Մելչենկօյի ֆօտօգրաֆիայից գնեց Կովկասում զէնուորական հաստատութիւններ մտցնելու համար կազմված ժողովին մասնակցող անձերի խմբական պատկերը, իսկ հետևեալ դիտողութիւնները ցոյց տուին, որ պալատի վրա հսկող անձերը հաւաքվում են «Գրանդ-Օտէլ» հիւրանոցում, ուր ժողովվում են խիստ գաղտնաբար. իսկ վերջին օրերն էլ, այդ բոլորից անկախ, նկատվեց, որ նրանք այդ հիւրանոցն են բերում մի տեսակ ծանր փաթէթներ: Հիւրանոցից իմացվեց, որ այդ անձերը հաւաքվում են սովորաբար № 28-ում, ուր տեղափոխվել էր նոյն հիւրանոցի № 30-ում առաջ բնակվող մի վրացի երիտասարդ, որի կեանքի եղանակը և վարմունքը գրաւել էին բոլորի ուշադրութիւնը իրանց տարօրինակութիւնով:

Այդ փաստերն աչքի առաջ ունենալով, որոշվեց ձերբակալել այդ անձերին:

Յուլիսի 31-ի ցերեկվայ $12^1/_2$ ժամին այդ անձերին բռնելու համար «Գրանդ-Օտէլ» եկած ոստիկանական պաշտօնեաները յանկարծ ներս մտան № 28 սենեակը: Այդտեղ նրանք յանկարծակիի բերին 4 հոգու, որոնք աշխատում էին դիմադրութիւն ցոյց տալ և վերցնել նրանց առաջ դրված «Բրաունինգի» լիքը ատրճանակը և նրա պատրաստի փամփուշտների շարանը: Մի և նոյն ժամանակ նրանցից մէկը փորձեց վազել դէպի սենեակում եղած վառարանը, որի մէջ, ինչպէս յետոյ երևաց, պահվում էին լցված պատրաստի ռումբեր: Բայց ձերբակալվածների բոլոր ջանքերն ի զուր անցան՝ ոստիկանական խմբի շնորհով: Ձերբակալվածներից մէկը ոստիկաններից մէկի գլխին վէրքեր հասցրեց:

Վրա հասաւ դատական իշխանութիւնը Թիֆլիսի դատաստանական պալատի պրօկուրոր Ալէքսանդրով-Դօլնիկովի գլխաւորութեամբ և սկսվեց № 28 սենեակի խուզարկութիւնը. վառարանի մէջ գտնվեց 7 հատ պայթուցիկ ռումբ, «մակեդօնական» կոչված տեսակից, մեծ և միջակ չափերով, որոնցից 2 արդէն պատրաստված էին նետվելու համար, ունէին ումանակ, որոտացող սնդիկ, բիկֆօրդէ պատրոյգներ և պայթեցնելու պիստօններ: Նոյն տեղում գտնվեցին Կովկասի Փոխարքայի և Կովկասեան ոստիկանութեան կառավարչի պատկերները, որ ըստ երևոյթին կտրված հանված էին զէնուորական ժողովի ընդհանուր խմբից, և գեներալ-մայոր Շիրինկինի ամբաստանագիրը «Սօցիալիստ-ռէվօլիւցիօներների կուսակցութեան Թիֆլիսի ռազմական կազմակերպութեան» անունից տրված:

Ձերբակալված անձերի անցագրերի մէջ նշանակված են նրանց անունները. 1) Դաւիդ Կաչյարի, 2) Շիօ Պաւլիաշվիլի, 3) Գասպար Կաչարով և 4) Միխայիլ Պետրօվ: Բոլորն էլ բանտարկված են և բացված է քննութիւն քրէական օրէնսդրութեան 1035-դ յօդուածի համաձայն: («Кавказъ»-ի օգոստոսի հեռագիրները):

ՄԱՄՈՒԼ

Պաշտօնական «Կավկազ» լրագրի մէջ տրպված է մի առաջնորդող յօդուած (№ 188), որի նմանը վաղուց չենք կարդացել այդ լրագրի մէջ, որ մինչև վերջերս սրբութեամբ պահպանում էր Վելիչկօի թողած աւանդութիւնները: Նա խոստովանում է, որ մինչև այսօր Կովկասի զսպման, սանձահարութեան գործը կատարվում էր ոչ թէ խաղաղացման եղանակով, այլ «րէպրեսալիաներով»: «Հայատակվիր Կովկաս,—գալիս է Երմօլօվը»—ահա այս էր նշանաբանը: Լրագիրը խոստովանում է նոյնպէս, որ այդ ծրագիրը իրագործվում էր մի քիչ ոգևորութեամբ, ոստիկանական միջոցներով, բայց Կովկասի անբարեկարգութեան և ոչ-խաղաղացման գլխաւոր պատճառը նա այնուամենայնիւ համարում է ոչ թէ կառավարելու ոստիկանական եղանակը, այլ այն, որ Կովկասի պատմութիւնը աւանդել է նրան մի տխուր ժառանգութիւն—ազգայնական անտագօնիզմը (հակառակութիւն): Այդ ազգայնական հակառակութեան սաստիկ զարգացման պատճառը լրագիրը համարում է ամուր պետականութեան բացակայութիւնը և Կովկասի բազմացեղութիւնը: Եւ այդ ազգայնական հակառակութեամբ է բացատրում պաշտօնական լրագիրը Բագուի և Երևանի նահանգի արիւնահեղ ընդհարումները հայերի և թուրքերի մէջ և թէև հասկանալի է գտնում, որ կովկասեան ազգաբնակութեան ինտելիգէնտ ներկայացուցիչներից շատերը բոլորովին հերքում էին այդ երևոյթի (ազգայնական անտագօնիզմի) գոյութիւնը, բայց այժմ այդ ինտելիգենցիան պէտք է համոզվի, որ Կովկասի աղէտների պատճառը պէտք է որոնել ոչ թէ այլտեղ, սրա և նրա լարած թակարդների, այլ այդ ազգայնական հակառակութեան մէջ:

Այդ եզրակացութեան հետ մենք թոյլ կը տանք մեզ չը համաձայնվել. ազգայնական հակառակութեան գոյութիւնը Կովկասում չենք հերքում, բայց նրան համարել գլխաւոր և միակ պատճառը Կովկասում տեղի ունեցող անկարգութիւնների, աղէտների,—դա շատ թեթև և հարցի միակողմանի լուծումն կը լինէր: Մենք միայն համամիտ ենք «Կավկազ» լրագրի այն եզրակացութեան հետ, թէ զէնուօրի ներմուծումը առաջ կը բերի Կովկասի զանազան ազգութիւնների մէջ մերձեցումն և նրանք կը գտնեն զէմստվօի մէջ մի հող, մի ասպարէզ, ուր կարող են միահամուռ գործել և անձնատուր լին՝ կուլտուրական գործունէութեան:

—

Շովինիստ գրականութիւնը անուղղելի է: Նա կանգ չէ առնում նոյն իսկ հայրենիքին հասած աղէտների առաջ, չէ խոնարհում, ընկճվում նրանց առաջ, այլ շարունակում է իր մնապարծական սխրագործութիւնները:

Ամբողջ Ռուսաստանը զգում է հայրենիքին հասած ծանր աղէտը, ամբողջ Ռուսաստանը զգում է, որ հասել է ժամանակ հաշտութիւն անել, խաղաղութիւն հաստատել. միայն ամենքը աշխատում են, ամենքի հոգսն այն է, որ կնքվի պատուաւոր հաշտութիւն: Ռուսական ամբողջ ազգը պատրաստ է ահագին զոհողութիւններ անել, միայն թէ վերջ դրվի աղէտալի պատերազմին, անօգուտ արիւնհեղութեան, միայն թէ հաշտութիւնը նուաստացուցիչ պայմաններով չը լինի: Եւ այդ նպա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆ ՕՐ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՄ

V

Անին նսկայական, ուղղակի աներևակայելի չափերով մարմնացնում է այն դրութիւնը, որի անունն է անտէրութիւն: Անտէրութիւնը Անիի ամենատանգուր թշնամին է եղել այն ժամանակից, երբ նրա մէջ այլ ևս մարդ չը կար, երբ նա դատարկ ու լքված էր, թողնված ճակատագրի կամքին: Անտէրութիւն այդ օրհասական ժամից մինչև մեր օրերը. և նա վրդովեցնում է ամեն մի տեսնողին, ինչ ազգից ու երկրից էլ լինի նա:

Խաւարի մէջ է թաղված աւերակների այդ մեծ ու հոյակապ աշխարհի դարաւոր կեանքը: Բայց մենք կարող ենք ասել, որ այդ կեանքը ունեցել է մի երկար, տանջալից պատմութիւն, բաղկացած մի հատիկ բառից—անտէրութիւն: Ինչ է անտէրութիւնը: Թալանի, յափշտակութիւնների, կողոպուտի մի սանձարձակ, հրէշաւոր ազատութիւն: Ճիշտ է, ամեն մի աւերակ վախեցնում է խաւար ռամիկի նախապաշարված միտքը, ճիշտ է, այդ վախն էլ դառնում է աւերակի, այսպէս ասած, ինքնապաշտպանութեան միջոց, նրա քարերին յատուկ է պաշտպանվելու բնազդը: Բայց Անին, որքան էլ վայելած լինի ամփոփված քաղաքի տխուր հռչակը ու դրանով վախ ազդած լինի, այնուամենայնիւ դարերի ընթացքում շարունակ կողոպտվել ու մաշվել է:

Արդեօք բնութիւնն է աւելի եռանդոտ եղել աւերումներ գործելու մէջ թէ մարդը: Դժուար է մէկին կամ միւսին առաւելութիւն տալ: Բաւական է մի ակնարկ գցել հսկայական պատերազմների, կանգուն շինութիւնների վրա: Մարդու պլոկող, մաշկող ձեռքը ամեն տեղ է նկատվում: Անին տաշած, յղկած, զարդարուն քարերի մի աներևակայելի ճոխ հարստութիւն է—անտէր, միանգամայն անտէր: Աւերող մարդու համար կատարեալ ազատութիւն յափշտակելու, տանելու: Եւ նա ետանդ չէ խնայել. նա յօշոտել, ծուատել է ճարտարապետական հրաշալիքները: Եւ եթէ Անին այդ դարաւոր կողոպուտից յետոյ այսօր էլ դեռ ապշեցնում է իր զարդերով, այդ միայն նրա անհուն հարստութիւնների ապացոյցն է:

Քառորդ դարից աւել է, ինչ Անին դարձել է Ռուսաստանի սեփականութիւն, ազատվելով քրդերի և օսմանեան վայրենի վարչութեան ատրաւփներից: Պէտք էր կարծել թէ գոնէ այս ժամանակից անտէրութիւնը այնքան սանձարձակ չէր լինի աւերակ քաղաքում: Բայց ինչ տրինք մենք, ռուսահայերս: Հիմնեցինք մի հոգաբարձութիւն, որ մի փոքրիկ տուն շինեց Անիում ու անյայտացաւ, հաստատեցինք վանահայրութիւն, որ գոյութիւն ունի մինչև այսօր:

Սրանք խեղճ միջոցներ էին: Անտէրութիւնը շարունակեց իր բացարձակ տիրապետութիւնը, յափշտակութիւնները կանգ չառան: Ռուսյայտնի ճանապարհորդ Եւգենի Մարկով մի քանի տարի առաջ գրում էր թէ Կարսի երկաթուղու կայարանները Անիի քարերով են շինվում: Վանահայրերը անշնորհք ու անպէտք մարդիկ էին: Պատմում են մէկի մասին, որ նա իր սենեակում դարսել էր գեղաքանդակ քարեր, որոնցից մի մի հատ նուիրում էր այցելուներին, երբ տեսնում էր, որ նրանք ազա մարդիկ են: Բայց բարեխիղճ վանահայրերն էլ շատ բան չէին կարող անել: Անա բարեխիղճ, շինարար ու գործունեայ է այժմեան վանահայրը: Նա իսկ որ մի գիւտ է Անիի աւերակների համար: Սակայն վանահայրը, որքան էլ կամենայ, անզօր է Անիի անտէրութեան դէմ կռւելու նախ և առաջ այն պատճառով, որ Անիի հողը արքունական կալուածք է, որ ամեն տարի վարձով տրվում է իբրև խոտահարք և արօտատեղ:

Քառորդ դարի ընթացքում անթիւ հայեր գնում տեսնում էին Անին: Ի՞նչ էին անում: Բարբարոսների պէս այլանդակում էին շինութիւնները, խզրզելով նրանց վրա իրանց անունները: Անտէրութիւնը նրանց ձեռքով զզուելի օրգիաներ էր կատարում: Տեսնում էին այդ բանը և ինտելիգենտ հայերը, նոյն իսկ այնպիսիները, որոնք գիտութեան են ծառայում: Սրանք ինչ էին անում: Շատ շատ իրանց ազգասէր քթերի տակ երգում էին «Անի քաղաք նստէր կուլայ» և հեռանում էին պարտք կատարած ազգասէրի հանգստութեամբ:

Բայց եկաւ մի հատ մարդ և ցոյց տուեց թէ ինչպէս պէտք է սիրել աւերակները, ինչպէս պէտք է մօտենալ նրանց դաժան ճակատագրին, այդ անտէրութեան դէմ: Այդ մարդը դարձաւ պրօֆէսոր Մառն է:

Իւրաքանչիւր այցելուի շատ ծանօթ է Ախուրեանի ափին ցցված այն հին, գեղեցիկ շինութիւնը, որ սովորաբար մզկիթ է կոչվում, բայց մզկիթ լինելուց առաջ, անկասկած, կատարել է մի հասարակական հիմնարկութեան դեր: Մինչև անցեալ տարվայ ամառը դա մի լքված, աւերակ շինութիւն էր: Ես ինքս 1903-ի ամառը նստած էի նրա մէջ, հաստ սիւների վրա կամարներով պահվող զարդարուն առաստաղի տակ. հիւսիսային և արևելեան պատերը թափված էին, բեկորները ծածկել էին մուտքը, շարժվել դժուար էր: Մի շինութիւն, որ դատապարտված էր Անիի ընդհանուր վիճակին—աստիճանաբար ոչնչացման:

Այս անգամ տեսայ նոյն այդ մզկիթը և չէի հաւատում աչքերիս: Պ. Մառը անցեալ ամառ նրան վերածել է թանգարանի: Իմ աչքի կանգնած էր ամեն կողմից ծածկված մի տուն. թափված պատերը վերանորոգվել էին, հաստատուն փայտէ դուռը միշտ փակ է լինում: Պրօֆէսօրը բաց արաւ, հանելով գրպանից մի խուրձ բանալիներ: Ներսում—օրինակելի կարգ ու կանոն: Շինութեան չորս պատուհանները, որոնք նայում են Ախուրեանին, առաջ կրծոտած, ծռմռված ծակեր էին, իսկ այժմ դարձել են գեղեցիկ, մեծ, առատ լոյս տուող պատուհաններ փայտէ շրջանակներով, ապակիներով և կարող են պատիւ բերել նոյն իսկ հարուստ ապարանքներին:

Պատերի երկարութեամբ, սիւների շուրջը շինված են դարակներ, որոնց վրա դարսված են Անիում գտնված իրեր: Ո՛րպիսի խնամք, ո՛րքան ուշադրութիւն նոյն իսկ դէպի մանր, ըստ երևոյթին աննշան առարկաները: Դրված են և երկու պահարաններ, որոնց մէջ պահվում են աւելի արժէքաւոր իրերը: Պրօֆէսօրը բաց է անում նրանց դռները, մէկ մէկ ցոյց է տալիս իրերը, բացատրութիւններ է տալիս: Իւրաքանչիւր առարկայի վրա կպցրած է թւահամարը: Թեթև, հեշտ կորչելի իրերը ամրացրած են առանձին տախտակների վրա, որոնք կախված են պատերից. նրանք շատ գեղեցիկ են մանաւանդ այս պատճառով, որ կպցրված են կապոյտ շորի վրա:

Մի տարի է, գոյութիւն ունի թանգարանը: Եւ սակայն այսքան կարճ միջոցում նրա մէջ հաւաքված է այնքան շատ բան, որ այցելուն պիտի բաւական ժամանակ գործադրէ բոլոր իրերը մանրամասն դիտելու համար:

Շատ բան տուել են պեղումները: Դարակների վրա դասաւորված են ամանեղէններ, մանր-մունր տնային իրեր, սափորներ, նկա-

տակի համար էլ ընտրված է մի մարդ, որ համարվում և նկատվում է Ռուսաստանի առաջին պետական անձն—Վիտտէն։ Նրան յանձնված է կնքել Եապօնիայի հետ պատուաւոր հաշտութիւն և ամբողջ Ռուսաստանը վստահութեամբ ակնկալում է այդ հաշտութեան։ Բայց այդպէս չէ մտածում «Մօսկովսկի Վէդօմօստի» թերթը, այլ նա ուղղակի ծաղրում է, ինչպէս դիտում է «Разсвѣтъ» թերթը, ռուսաց ամբողջ ազգի վիշտը։

«Վիտտէի Վաշինգտօն գնալը,—ասում է Մօսկվայի «հայրենասէր» թերթը—խայտառակութիւն է։ Ինչի համար է նա գնացել, հարցնում ենք մենք։ Արդեօ՞ք նրա համար, որ իմանայ եապօնացիների պահանջը։ Բայց մինչև այժմ դեռ չէ կատարվել մեր թագաւորի հրամանը—«յետ մղել թշնամուն» և «պատժել նրան»։ Եւ ինչի համար մենք ցանկանում ենք իմանալ եապօնացիների պահանջները։ Միթէ մենք պէտք է կատարենք եապօնացիների պահանջները։ Ինչո՞ւ ոչ նրանք պէտք է կատարեն մեր պահանջները։ Չէ՞ որ հէնց այդ փաստի մէջ է կայանում եապօնացիների յաղթութեան խոստովանութիւնը։ Իսկ դա (այսինքն թէ եապօնացիները յաղթել են)—սուտ է, դա զրպարտութիւն է Ռուսաստանի դէմ։

«Ինչ հաշտութիւն կարող է լինել, եթէ ոչ պատուաւոր, եթէ ոչ—խայտառակ Ռուսաստանի համար։ Չէ որ ամենամեծ զիջումը, որ մենք կարող ենք անել, այդ կը լինի—չը պահանջել Եապօնիայից վարձատրութիւն պատերազմական ծախքերի համար։ Ուրիշ բան զիջել չենք կարող։ Պարզ է, որ եապօնացիները պէտք է թողնեն դուրս գան Մանջուրիայից։ Նոյնքան և պարզ է, որ Կօրէան պէտք է դառնայ կամ անկախ, կամ ընկնի ռուսական ազդեցութեան տակ։ Բայց թողնել որ եապօնացիները մեր քթի տակ ոյժով տիրեն Կօրէային—դա խայտառակութիւն է ուժեղ և խելօք պետութեան համար։ Մենք, ուրեմն, չենք կարող թոյլ տալ այնպիսի գործ, որը վկայէր թէ երբ մենք և թոյլ ենք և յիմար։ Ուրեմն այդտեղ էլ մտածելու ոչինչ չունենք։

«Եթէ կարելի է վարձատրութիւն չը պահանջել Եապօնիայից մեր պատերազմական ծախքերի համար, այդ էլ նրա համար միայն, որ թէև եապօնացիները մեղաւոր են յարձակողականութեան մէջ, բայց մենք էլ մեղաւոր ենք մեր տիրապետութիւնները լաւ պահած չը լինելու համար։ Առածն ասում է, գողին մի ձգիր փորձութեան մէջ, մենք մեր ստացուածքը անպահապան թողեցինք և գողին փորձանքի մէջ ձգեցինք։ Ուրեմն խաղաղասիրական ոգու համար կարելի է ասել, որ յանցաւոր են երկու կողմերն էս և երկու կողմերն էս պէտք է պատժվեն նրանով, որ ամեն մինը իր յանցանքի համար ահագին ծախքեր է արել»։

Առաջ բերելով այս խօսքերը. «Разсвѣтъ» լրագիրը ասում է. «մենք կրում ենք մեր պատմութեան ամենակրիտիքական րօպէներից մինը, մեր գլխին կանգնած է—հրեշտակը՝ թրով. մեր ոտքերի տակն է—անդունդը նրա միջից ծխացող գեհերով, իսկ մի խեղկատակ, որ սովոր է ծաղրված լինել, այսպիսի մի համազգային վշտի ժամանակ, թոյլ է տալիս իրան «ծաղրածու» լեզուով արտասանել խօսքեր, որոնք ընդունակ են ամօթով և զայրալթով շառագունել մեր երեսը»։

ՄՕԼՕԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

II

Համագումարի օրը Վօրօնցօվկայում անսովոր կենդանութիւն էր տիրում։ Ժամը 11-ին սպասում էին Կովկասի Փոխարքայ Վօրօնցօվ-Դաշկօվի գալստեանը, որի համար մի հարուստ մօլօկանի տանը բնակարան էին պատրաստել։ Նրան դիմաւորելու համար այդ տանը սպասում էին Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը, նահանգական դատարանի դատախազը, նահանգական բժիշկը, ժողովրդական դպրոցների տեսուչը և ուրիշ շատ բարձրաստիճան անձինք։ Այն տան առաջ, որտեղ պէտք է իջևանէր Փոխարքան, ահագին ամբոխ էր հաւաքվել, որոնք իրանց ձեռքում բռնել էին մոմեր։ Ժողովուրդը կեցցէներով ընդունեց Փոխարքային, որի գալուստը շնորհաւորեց գիւղի տանուտէր Տօմիլինը և աղ ու հաց մատուցեց։ Փոխարքան շնորհակալութիւն յայտնելով գնաց իր համար պատրաստված բնակարանը, որտեղ ընդունեց վարչութեան ներկայացուցիչներին, հիւրերին, պատգամաւորներին և այլն։

Այդ ժամանակ փողոցներում խռնված մօլօկանների ներկայացուցիչները խնդրեցին Փոխարքային ներկայ լինել իրանց առաւօտեան ժամասացութեան, որի համար նա յայտնեց իր համաձայնութիւնը։ Մօլօկանները գիւղի կենտրօնում շինել էին մի պավիլիօն, որտեղ պէտք է կատարվէր ժամասացութիւնը, տեղի ունենար համագումարը և այլն։ Այդ պավիլիօնում կարող էին տեղաւորվել մօտ 4000 հոգի։

Հանդէսը սկսվեց առաւօտեան ժամը 8-ին ժամասացութեամբ, որին ներկայ էր և Կովկասի Փոխարքան, և որին դիմաւորեցին սաղմոսներ երգելով։ Փոխարքան շնորհաւորելով բոլորի գալուստը, մատնացոյց արեց մօլօկանների համագումարի մեծ նշանակութեան վրա, և առաջարկեց իրանց երախտագիտական ըզգացմունքի շնորհակութիւնը յայտնել Թագաւոր Կայսրին հեռագրով։ Այդ ճառին հետևեցին ներկայացուցիչների ճառերը, որից յետոյ համագումարը բացված յայտարարվեց։ Համագումարին դիմելով՝ Փոխարքան յայտնեց, որ սրանից ճիշդ հարիւր տարի առաջ Աղէքսանդր I կայսրը կրօնական ազատութեան արտօնութիւն շնորհեց այն մօլօկաններին, որոնք յայտնի են իբրև պատուաւոր, տոկուն և աշխատասէր մարդիկ և ցանկութիւն յայտնեց, որ մօլօկանները իրանց լաւ յատկութիւնները պահպանեն և ապագայում։ Համագումարը Փոխարքային շնորհակալութիւն յայտնեց, որից յետոյ աղօթքներ կարդացին

Համագումարը գլխաւորապէս զբաղվեց հետևեալ հարցերով. 1) յարգել իրանց աղանդի հերոսների յիշատակը որ և է գործով. 2) յարգել Աքէքսանդր I կայսրի յիշատակը մի հոգևոր-կրթական հիմնարկութիւն բանալով. 3) քննութեան ենթարկել կրօնական մի քանի հարցեր և այլն։ Յետոյ կարդացվեցին ուղարկված և ստացված հեռագրերը։ Հեռագրներ ուղարկեցին Թագաւոր Կայսրին, Թագուհի Կայսրուհուն, Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչին, և այլն։

Հանդէսին մասնակցել է և Ջալալօղլու քահանայ տէր Արիստակէս Աբովեանը իր հետևեալ ճառով. «Այս հանդիսաւոր օրը իմ աչքերիս առաջ կարծես շողշողում է Նրա բարձր փայլուն իդէալը, Որ մշտնջենապէս շողում է Գողգոթայի բարձունքից և պայծառ լուսով լուսաւորում է ամբողջ աշխարհը։ Նրա հետևողները շատ տանջանքներ են կրել խաւարից, բայց լոյսը միշտ յաղթող է հանդիսացել։ 100 տարի սրանից առաջ ձեր հաւատակից եղբայրներին դաւանութեան ազատութիւն շնորհվեց, բայց յետոյ շուտով վրա հասան ատելութեան մռայլ օրերը։ Բայց դրանք արդէն անցել են և այլ ևս չեն վերադառնալ։ Գահի բարձրութիւնից նորից հնչեց թագաւորական ձայնը, որ կոչում է կրօնի ազատութիւն։ Ես, իբրև մեծ քրիստոնէական կրօնի քահանայ և ժողովրդի որդի, որ ապրում է ձեզ հետ միասին, վայելում է մի և նոյն ուրախութիւնները, չեմ կարող մի այսպիսի փառաւոր հանդիսի օրը չողջունել ձեր մեծ հանդէսը։ Լինում են րօպէներ, երբ մարդս չէ կարող լռել, նա պէտք է խօսի։ Եւ ահա այդ շատ նշանաւոր օրը մենք յիշում ենք Փրկչից մեզ յանձնած սիրոյ և եղբայրութեան մեր մեծ գաղափարները։ Եւ թող մենք ձեր մեծ մարտիրոսների առաջ սուրբ երդում տանք, որ մարդկութեան փրկութիւնը գտնվում է միայն սիրոյ և եղբայրութեան մէջ։ Հետևապէս և մենք՝ հայերս ու մօլօկաններս, որ մինչև այժմ իբրև լաւ հարևաններ սիրով ապրել ենք միմեանց հետ և այսուհետև թև թևի, կողք կողքի պէտք է ապրենք սիրով և եղբայրութեամբ, որովհետև միայն դրանց վրա է հիմնվում մեր բաղդաւորութիւնը և դրանք են տանում դէպի Աստծու արքայութիւնը»։

Այդ օրը վերջացաւ սաղմոսների երգեցողութեամբ, կրօնական մի քանի հարցերի քննութեամբ և երեկոյեան աղօթքով։

Մօլօկանների համագումարը առաջին փորձն է նրանց համար միացնող մի կազմակերպութիւն ստեղծելու։ Իբրև առաջին փորձ այդ համագումարը ունէր և թերութիւններ։ Ամենից առաջ բացակայում էր մի կազմակերպող բիւրօ, որ մշակէր իր ժամանակին համագումարի ծրագիրը, համագումարը չունէր իր նախագահը ժողովները կառավարելու և այլն։

Համագումարում աչքեցիկ դեր էին կատարում մօլօկանների աւագները իրանց փորձառութեամբ և հեղինակութեամբ և մօլօկան կապիտալիստները։ Ամենից շատ աչքի ընկաւ իր ճառով Բագուի մօլօկանների համայնքի անդամ Ն. Ֆ. Կուդինօվի ճառը և նրա կարծիքները։

Համագումարի ժամանակ մօլօկանների պատգամաւորները և հիւրերը երկու խմբերի էին բաժանվել։

Դրանց մեծ մասը խմբվել էին իրանց աւագների շուրջը և պաշտպանում էին այն միտքը, որ իրանց եկեղեցին ոչ մի թերութիւն չունի, հետևապէս և ռեֆորմների կարիք չունի. իսկ միւս խումբը ընդհակառակն էր պնդում։ Պէտք է ասել, որ առաջին խմբի կուսակիցներից շատերը համոզված չէին իրանց կարծիքի ճշտութեան մէջ, բայց վախենում էին իրանց աւագների և կապիտալիստների հեղինակութիւնից և չէին անցնում երկրորդ խմբի կողմը։

Համագումարը որոշեց երեք օր տօնել։ Այդ օրերի ընթացքում ս. Գրքից կարդացին զանազան կտորներ, նշանաւոր քարոզիչները քարոզներ կարդացին, բայց միևնոյն ժամանակ խուսափեցին իրանց քարոզներում հասարակական հարցեր շօշափելու։ Բացառութիւն կազմեց միայն պատգամաւոր Ալէքսանդրովը որ խօսեց մօլօկանների վերածնութեան անհրաժեշտութեան մասին և խորհուրդ տուեց մօլօկաններին ազատվել իրանց տգէտ աւագներից։

Մօլօկանների համագումարը վերջ ի վերջոյ հետևեալ որոշումները կայացրեց. 1) աշխատել հաշտութիւն կայացնել բոլոր մօլօկանների մէջ, 2) կազմել մօլօկանների կրօնական ուսմունքի կատեխիզիսը, հիմնված ս. Գրքի վրա, 3) բացի գիտութիւններից մօլօկան մանուկներին, աւանդել և կրօն, որ համապատասխանում է նրանց աղանդին, 4) կազմակերպել մօլօկան երեխաների և երիտասարդութեան համար հոգևոր-բարոյական դրոյցներ և երգեցիկ խմբեր, 5) բանալ կրթական մի բարձր հոգևոր դպրոց, 6) ամեն մի համայնքի վերաբերող հարցերը լուծում են նրա հասունացած բոլոր անդամները, 7) պրեսվի-

բաղարդ կարասներ և գաւաթներ, ձէթի ճրագներ, կաւէ մոմակալներ, տեսակ տեսակ արդ ու զարդեր։ Անեցու տունը արդէն բաւականաչափ ներկայացրված է թանգարանի մէջ։ Հետաքրքրական է փոքրիկ քարէ աթոռը, տանց մէջքի, որ հանված է անցեալ տարվայ պեղումներից և, ինչպէս երևում է, չունևոր դասակարգի համար սովորական կարասիք էր։

Թանգարանի մեծ մասը բռնել են նկարազարդ քարերը, խաչքարերը։ Դրանք հաւաքված են Անիի և շրջակայքի զանազան կողմերից։ Ուր ընկած է մի գեղեցիկ քար, իսկոյն տեղափոխվում է թանգարան։ Աւելի մեծ բեկորները զետեղվում են շինութեան ստորերկրեայ ներքնայարկում, ուր իջնում էք նոր շինած փայտէ սանդուղքով։

Գագիկի նոր փորվող եկեղեցին արդէն իր առանձին բաժինն է կազմել թանգարանում. արժէքաւոր քարերի կտորները, որոնք կարող էին կորչել դրսում, հաւաքված են այդտեղ։ Շատ հետաքրքրական են և 1892-ին պ. Մառի գտած ս. Գրիգորի եկեղեցու ներսի քարերը, որոնց ծեփերը ծածկված են գոյներով նկարված պատկերներով և զարդերով։

Եւ ի լրումն ամենայնի, թանգարանի մէջ դրված է երկար մեծ սեղան, անշուշտ պարապողներ է հրաւիրում։ Պ. Մառը այս տարի գրադարանի սկիզբն էլ է դրել. մտադիր է հաւաքել բոլոր հին և նոր գրուածքները, որոնց մէջ խօսվում է թէ Անիի և թէ կովկասեան հնութիւնների մասին։ Մի քանի հատ գրքեր արդէն կան. նոր ստացվեցին Գիտութիւնների Ակադեմիայից Բրօսսէի հեղինակութիւնները. աւելի հարուստ ժողովածու պ. Մառ սպասում էր ստանալ Հնագիտական Կօմիսիայից և մասնաւոր նուիրատուներից։

Եւ այսպիսի մի բարեկարգութիւն—հաւատա՞լ, ով Աստուած—մեր Անիի մէջ, բուերի և չղջիկների այդ քաղաքում, ուր միայն կարիճների և օձերի կեանքն է շարունակվում, ուր միայն ճանաչվել է և այսօր էլ ճանաչվում է յափշտակողի, քերթողի, աւարառուի իրաւունքը... Անիի իրականութիւնից ճնշված ու վրդովված, ես մեծ հաճութեամբ մտն էի գալիս եւրօպացու խնամատարութեամբ և անկեղծ սիրով ստեղծված այդ հիմնարկութեան մէջ և անզգայ, ինքնաբերաբար կրկնում էի.

—Հրաշք է, հրաշք է...

Իրաւունք ունի՞ք ասելու թէ ես չափազանցնում եմ։ Տեսե՞լ էք Անին։ Եթէ չէք տեսել, ուրեմն չէք էլ հասկանայ թէ ինչ բան է հրաշքը այդ արըված, անհուն գերեզմանոցի մէջ։

Անտէրութեան միապաղաղ, թանձր թագաւորութիւնը արդէն պատռել է պ. Մառը։ Անին սկսում է ինքն իր տէրը դառնալ։ Նրա անկեղծ բարեկամ պրօֆէսօրը Հնագիտական Կօմիսիայի առաջ միջնորդելով, կարողացել է աւերակների տարածութիւնը հանել վարձուրվող պետական կալուածների շարքից և դնել նոյն Կօմիսիայի հովանաւորութեան տակ իբրև հնութիւն։ Այս տարի շրջակայ անասնապահ ազգաբնակութիւնը զարմացած և շփոթված էր, երբ նրան թոյլ չը տուին անասունները քշել քաղաքի մէջ։ Միայն խոտը յարմար տեղերում թոյլ տուին հնձել և դուրս տանել։ Գիւղացիները շատ խնդրեցին պ. Մառին, որ չը զրկէ իրանց անասուններին, բայց նա միանգամայն անողոք էր և երբ մի անգամ գիւղացիները, յոյս ունենալով սովորաբար բաքի և մեղմ «աղայի» ներողամտութեան վրա, իրանց տաւարը ներս տարան, պ. Մառ հրամայեց իր բանուորներին քշել տաւարը մի կողմ, կալանաւորել։ Այնուհետև այլ ևս փորձ չեղաւ և Անիի մէջ այլ ևս արածող անասուններ չեն երևում ու աւերակները այլ ևս չեն տրորվում նրանց ոտների տակ։ Սակայն մինչև այժմ ո՜րքան ու ո՜րքան են տրորվել...

Ճիշդ է, աւերակները այժմ ծածկվում են խիտ բուսականութեամբ, որ դժուարացնում է նրանց դիտելը, բայց դրանից ի՞նչ վնաս։

Պ. Մառի սկսած գիտական խուզարկութիւնները այնպիսիներից չեն, որոնք գիշատիչ բնաւորութիւն ունեն։ Շատ անգամ գիտութիւնը յայտագործում է մի տեղի հին զարդերը, զարմանալի գիւտեր է անում, բայց յափշտակում տանում է այդ գիւտերը, զետեղում օտար երկիրների թանգարանների մէջ։ Պ. Մառը Անիին այդ աչքով չէ նայում։ Նա ուզում է, որ Անին իր ունեցածը պահէ իր մէջ, զարդարվի, բարեկարգվի իբրև հնութիւնների թանգարան և գրաւէ, իր մօտ տանէ հետաքրքրողներին։

Այդպիսի մի դրութեան հասնելու համար Անին չը պիտի մնայ իր ներկայ վիճակի մէջ։ Նրան պէտք է բարեկարգել։ Եւ պ. Մառ մի շարք ձեռնարկութիւններ է ծրագրել։ Վերևում ես ասացի, որ նա ուզում է կարկատել Ախուրեանի կամուրջը այնպէս, որ երթևեկութիւնը այդ տեղով լինի։ Այժմ կը յիշեմ մի ուրիշ ծրագիր։

Անին այժմ մի կաթիլ ջուր չունի։ Բայց հնումը այդպէս չէ եղել նա։ Ալաջա սարի ջրերը անեցիները հաւաքել բերել են քաղաք։ Նրանց ջուր շատ էր հարկաւոր։ Ջրով լցրած էր հեւսիսային պարիսպների առջև փորված մեծ խրամատը, որ գնում խառնվում է մի կողմից Իգաձորի, միւս կողմից Գլիձորի հետ։ Ներկայումս մնացել է Անիի ջրանցքը, որ, սակայն, բաւական փչացած է. երևում են նոյն իսկ կաւէ խողովակները, բայց ջուրը խլել են գիւղացիները։ Պ. Մառը նորից Անիի վրա է հաստատել տալու ջրի իրաւունքը և թոյլտւութիւն է ստացել վերանորոգելու հին ջրանցքը։

Ես տարրական հշմարտութիւններ կրկնած կը լինէի, եթէ սկսէի մի առ մի բացատրել թէ ինչ գեղեցկութիւններ կը մացնէր ջուրը չոր աւերակների քաղաքը, եթէ խնամատար, եռանդուն մի ձեռք էլ գործէր նրա հետ։ Կարելի է մի նոր կեանք ստեղծել այդտեղ։ Ինքը, պ. Մառ, երևակայում է Բագրատունեաց աւերակների մէջ ծառազարդ ճեմելիքներ, պարտէզներ։ Եւ այն ժամանակ գիտէ՞ք ինչ կը դառնար Անին։ Ամառնային մի չքնաղ անկիւն։

Եւ այս բոլոր հոգածութիւնները մի օտարազգի գիտնականի կողմից։ Համեմատե՞նք մերինների հետ։ Ինձ պատմեցին, որ ինտելիգէնտ մի քանի մարդիկ Անիում շատ ափսոսում էին, որ Ալէքսանդրօպօլից մոռացել էին վերցնել իրանց հետ իւղաներկ, որպէս զի նրանով իրանց անունները դրոշմէին ճարտարապետական հրաշալիքների վրա։ Այդ իւղաներկ ահագին դրոշմունքներով արդէն այլանդակված են շատ ու շատ զարդեր, զայրոյթ ու զզուանք յարուցանելով տեսնողի մէջ։ Եւ մեր ինտելիգենտները իրանց Անիի վերաբերմամբ այն անհելի զգացմունքն ունեն, որ այլանդակեն և ապականեն նրան իրանց չնչին անուններով...

Համեմատեցէք և տեսէք։

Ես նկարագրում եմ պ. Մառի կատարած բարեկարգութիւնները, ծրագիրները և շարունակ մտածում եմ՝ արդեօք լա՞ւ բան եմ անում։ Գիտեմ հային։ Կարդալով գրուածքս, նա գոհ սրտով կասէ. «Է՛հ, փառք Աստուծու, անող կայ»։ Եւ կը խորասուզվի անտարբերութեան, ինքնագոհութեան մէջ։ Հայի համար լաւ է, ցանկալի է ամեն մի բան, որ նրանից կոպէկ չէ պահանջում։ Ես չասացի թէ պ. Մառը ինչ միջոցներով է գործ տեսնում և ընթերցողը կը կարծէ թէ նրա տրամադրութեան տակ մեծ գանձեր են դրված։

Ուստի շտապեմ պարզել այս հանգամանքը։

Լէօ

տեղերի ընտրութիւնը կատարվում է գաղտնի ձայնատուութեամբ [illegible] ներկայ եղող անդամների 2/3-ով. 8) հրատարակել հոգևոր-դաստիարակչական մի հանդէս. 9) կազմել [illegible] և այլն։

Մենք համոզւած ենք, որ միայն [illegible] ցանկանալ, որ [illegible] կարողանան կեանքի մէջ իրագործել [illegible] որոշումները և հաստատել իրանց ցանկացած վերանորոգութիւնը, [illegible] բոլոր ժողովուրդները ընդհանրապէս և հայերը մասնաւորապէս։

Լ. Բաբայեան

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՏՀԱՍՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ [illegible])

Յուլիսի 23-ին, երեկոյեան, Մանթաշեանի բանւորների հանրակացարանում տեղի ունեցաւ մի [illegible] Ջանգեզուրի [illegible] գիւղերից տեղը գտնւող բանւորների մէջ։ Հետևանքը՝ հինգ ծանր վիրաւորվածներ, որոնցից երկուսը արդէն մահացան, և [illegible] Թեթև վիրաւորվածներ ու ծեծվածներ։ [illegible] մի բանւորից գողացվել է մօտ 250 րուբլի, [illegible] «ընկերական դատարան» [illegible]

«Ընկերական դատարանը» մի գեղեցիկ միտք է, [illegible]

[illegible] (1904 Թ.) [illegible]

[illegible] ապակենտրոնացման, ինքնավարութեան [illegible]

[illegible] Մանթաշեանի [illegible]

[illegible]

Դ. Տէր-Դանիէլեան

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐԳԻՒՑ

—

Յուլիսի 5-ին

Ապրում էին իրար հետ, ապրում էին հանգիստ, աշխատում էին միասին, վաստակում-հաւասար։ Ոչ ոք չէր ասում, որովհետև ես հայ եմ, դու Թուրք, ուրեմն ես մեծ բաժին ունեմ, դու փոքր։ Բոլորն էլ հաւասար բարիքներ էին ճաշակում մեր պտղաւէտ հայրենիքից, հաւասար էլ դարդ ու ցաւ ունէին։ Հաւասար քրտինք էր Թափում, Թէ հայ, Թէ Թուրք գիւղացին, համահաւասար էլ տանջվում էին կեղեքիչների ձեռքին։ Բաղդը անկողմնապահ ժպտում էր, Թէ հային և Թէ Թուրքին, արեգակն էլ իր ճառագայթներով զօրացնում էին Թէ հայի և Թէ Թուրքի արտն ու դաշտը, այգին ու անդաստանը, Նրանք բաժանելու ոչինչ չունէին և ապրում էին բարեկամաբար, հարևանական համերաշխութեամբ. բայց հովեր եկան, հովեր դաժան ու Նենգամիտ. փոթորիկ բարձրացաւ, փոթորիկ սոսկալի ու դժոխային։ Հովեր ուղարկողը քաղաքները եղան, ամենից առաջ Բագուն՝ նաւթի աստծու այդ քարասիրտ կայանը, մամոնային խունկ ծխողների սևապանծ բնակարանը, ուր Կովկասի ամեն ծայրերից հաւաքված են բազկի ոյժով, ճակատի քրտինքով հաց վաստակող կեղտոտ շապիկներով բազմաթիւ բանւորներ և հարստանալու տենչով տոգորվող բախտախնդիրներ։ Բագուն հրդեհեց և այրեց բազմաթիւ դժբախտների, որոնցից շատեր այլ և այլ հեռաւոր գիւղերից էին։ Մի անգամից խռովեցաւ համարեա ամբողջ Անդրկովկասը։ Մտքերն պղտորվեցին, սրտները յուզվեցին, յարաբերութիւնները լարվեցին։ Բագուի ուրուականը սպառնում էր ամենքին։ Ո՛չ հոգևոր Թափորներ, ո՛չ սրտառուչ համբոյրներ, բոլորը իզուր անցան, առանց օգուտ հասցնելու։ Բռնկվեց Երևանը, արձագանք տուին գաւառները։ Վեր կացաւ գիւղացին, մոռացաւ հարևանութիւն և դարաւոր համերաշխութիւն, գլուխ կորցրած ձեռքերը Թաթախեց եղբայրական արեան մէջ առանց հարցնելու ինչ է անում ինքը և ինչ է նրա նպատակը։ Սակայն ո՞րն է իսկական պատճառը, ինչ է սրա նպատակը։ Արդեօք գաւառացի Թուրքը ձանձրացել է երկրագործի քրտնաջխատ պատուաւոր վաստակից, ձգտում է վաղեմի բռնի ոյժի իրաւունքը վերականգնել Կովկասում։ Իսկ Թուրք ինտելիգենցիան. արդեօք կայ Կովկասում այդ և ինչ է անում նա։ Քսաներորդ դարի շեմքում, երբ քաղաքակրթութիւնը այնքան մեծ ծաւալ է ստացել, որ հայը ու վրացին, ստրկութիւնից ազատված այդ երկորեակ եղբայրները, կարողացել են ունենալ ստուար խմբով ինտելիգենցիա, որոնք միացած ռուսի հետ յանուն եղբայրութեան ու հաւասարութեան, անուն մեծ հայրենիքի շահերի աշխատում են, իսկ Թուրք բազմամիլիոն ազգը չը կարողացաւ նրանց կողքին ստեղծել մի այդպիսի տարր, որը ընթացակցէր հարևաններին և համերաշխութեան դասեր տար ֆանատիկոս գաւառացի Թուրքին։ 19-դ դարի սկիզբներում, երբ ռուսաց տիրապետութիւնը որոշ չափով քաղաքակրթութեան դուռ բացեց կովկասցիների համար, ուր նետվեցին վրացին ու հայը, որ Թւով երկուսից էլ գերազանցում էր, դարձել միաց կանգնած, ի վերջոյ մտեցաւ, բայց շատ դանդաղ, այնպէս, որ այժմ մի դար յետոյ նա քիչ է առաջ գնացել և շատ փոքր Թւով ուսումնականների խումբ ունի, սակայն բուրժուազիայի դէմ կռիւ յայտարարող այդ իսկական բուրժուա պարոնները փոխանակ կռւելու Թուրք հասարակութեան արատաւոր կողմերի դէմ, փոխանակ փշրելու կրօնական ցանցերը, որի մէջ խճճված են մահմետականները և հասկացնելու որ մարդկանցից ստեղծված կրօնները չեն կարող բաժանել և իրարից խորթացնել համահայրենիք և մասամբ ցեղակից ազգերին, փոխանակ Թուրք հասարակութեանը պարզելու իրանց արած քայլերի տխրալի կողմը և դժբախտ հետևանքները, աղմուկ աղաղակով ուզում են հաւատացնել աշխարհին որ հայը և միմիայն հայն է Կովկասի եղբայրասպան կռւի սկզբնապատճառը, մոռանալով որ սուտ յանցանքներ բարդելով հայի վզին, լռելեայն շոյում և քաջալերում է ազէտ ու ֆանատիկոս Թուրքին։ Իսկ գիւղացի Թուրքը լսում է կռւի չափազանցած լուրերը, մի րոպէ մտածում է իրան, արիւնը եռում է նրա երակներում, սիրտը յուզվում, Թէ ինքն էլ չը գիտէ ինչու, չի մտածում, չի դատում, բնազդմամբ վերցնում է ձեռքը ընկած զէնքը և յարձակվում հայի վրա, նոյն իսկ այնպիսի հայաշատ տեղում, ինչպիսին Աբարանն է, ուր եթէ հայն էլ Թուրքի պէս մտածի մի օրվայ մէջ եղած Թուրքերին կոչնչացնէ։ Չը կայ բացատրող, չը կայ քարոզող, իսկ ինքնապաշտպանութեան դիմող հայը կռւի պատճառ է հռչակվում։ Ո՜հ, ցաւալի վիճակ, սոսկալի իրողութիւն։ Ե՞րբ կանցնի այս բաժակը Կովկասից։

Արդ ո՞ւր կը տանի մեզ այս, ինչպէ՞ս պիտի վերջանայ։

Ես կանգնած եմ այս հարցերի դիմաց և բացի մի պատասխանից ուրիշը չեմ գտնում և այդ՝ բանիմաց ոյժերի համերաշխ գործունէութիւնն է։

Փ. Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

(Շարունակութիւն)

Մայիսի 26-ի նիստում վարչութեան մի քանի անդամներ բոլորովին հակառողջապահական և հակամանկավարժական անուանեցին որբանոցում տիրող ռէժիմը, որ մինչ այժմ կախված էր իշխանուհի Մ. Թումանեանից (մատնացոյց արվեց, որ որբերին գրեթէ երբէք զբօսնելու չեն տանում, հետները մարմնամարզութեամբ չեն պարապում, Թոյլ չեն տալիս, որ որբանոցի նեղ բակից դուրս խաղան)։

Նոյն նիստում որոշվեց առաջարկել որբանոցի կառավարչուհուն, որ որբերին որքան կարելի է յաճախ տանի զբօսնելու, և խնդրել Մողնու եկեղեցու երեսփոխ պ. Ալ. Արասխանեանից Թոյլ տալ, որ որբերը խաղան եկեղեցու ընդարձակ բակում *)։

Իր հետևեալ նիստերում վարչութիւնը, որի այժմեան կազմի մէջ մտնում են շատ նոր անդամներ, հարց դրեց տեղափոխել որբանոցը իր այժմեան անյարմար շէնքից մի ուրիշ տեղ (հարցի որոշումը կախված է ընդհանուր ժողովից), մի բան, որ պէտք է վաղուց արված լինէր։

Իշխ. Մ. Թումանեան, ի միջի այլոց, գրում է. «Ես ասում եմ, որ երեխաները ստիպված են փակ կեանք վարել, որովհետև բակ չունեն վազվզելու համար, (վարչութեան միւս անդամները) ինձ ասում են՝ «Թողէք դուրս գնան փողոց, չէ՞ որ նրանք էլ փողոցում հաւաքած երեխաներ են»։

Ոչ ոք իշխանուհուն այդպիսի պատասխան չէ տվել։ Նրան ասել են հետևեալը. երեխաները կարող են խաղալ Մողնու եկեղեցու բակում, իսկ եթէ այդ Թոյլ չը տան, որբանոցի դիմացի ահագին հրապարակում։ Երբ իշխանուհին բողոքեց այդ մաքի դէմ, ասելով, Թէ հրապարակում որբերը կը շփվեն փողոցային երեխաների հետ, նրան առարկեցին հետևեալը. եթէ խօսքը իսկապէս անառակ երեխաների մասին է, նրանք բացառութիւններ են, և որբանոցի կառավարչուհին և նրա օգնականը կարող են հսկել, որ այդպիսի երեխաներ չը խաղան որբերի հետ. ինչ վերաբերում է ընդհանրապէս հասարակ ժողովրդի երեխաներին, որոնց արիստոկրատները և արիստոկրատութիւն անողները արհամարհաբար փողոցային երեխայ են անուանում, նրանց հետ որբերը ոչ միայն կարող են, այլ և պէտք է շփվեն։ Որբերը մանկութիւնից պէտք է ընկերական յարաբերութիւններ կապեն ժողովրդի երեխաների հետ և պէտք է սովորեն զգալ, որ իրանք այդ երեխաների քոյրերն են և այդ երեխաների մասսայի մի կտորը։ Եթէ արիստոկրատները և բուրժուաները շատ յաճախ զուրկ են լինում հասարակական զգացմունքներից և չեն զգում ժողովրդի զարկերակի բաղխումը, այդ մասամբ յառաջանում է նրանից, որ երեխայ ժամանակ նրանց կրթում են փակ շրջանում և հեռու են պահում ժողովրդի երեխաներից։

Այս է ճշմարտութիւնը։ Ընթերցողները կարող են կարծել Թէ մեծ հաւանականութիւն չը կար, որ գիւղերում կարող են խառնակութիւններ ծագել, Թէ որբանոցի կառավարչուհին և իր օգնականուհին կարող էին պաշտպանել երեխաներին խառնակութիւն ծագելիս*), մի խօսքով Թէ փոքրագոյն չարիք պէտք էր համարել որբերին գիւղ ուղարկելը և ոչ Թէ Թիֆլիսում պահելը, բայց հաւատացած ենք ոչ մի ընթերցող այսուհետև, վարչութեան որոշմամբ և նրա շարժառիթների ճիշտ լուսաբանութիւնը իմանալուց յետոյ, այնպիսի մեղադրանքներ չի բարդել վարչութեան վրա, ինչպէս բարդել են վարչութեան փոխ-նախագահ իշխանուհի Մ. Թումանեան և նրա շնորհիւ, բժ. Ա. Զարգարեան և պ. Լ.

Վարչութեան նախագահ Տ. Յովհաննիսեան
Վարչութեան քարտուղար Կ. Շիրինեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է $1^1/_2$ Թերթից։

—

*) Այդ խնդիրքը պ. Ալ. Արասխանեանց կատարեց ամենայն սիրալիրութեամբ, որի համար և վարչութիւնը, օգտվելով առիթից, յայտնում է նրան իր անկեղծ շնորհակալութիւնը։

*) Ընթերցողների համար կարող են այդ կէտի վերաբերմամբ հետաքրքրական լինել հետևեալ երկու փաստերը։ Մայիսի 26-ից առաջ մի օր բաղնիսի ճանապարհին մի Թուրք բռնել է որբերից մէկին և ուզել է քցել կառքի տակ, և կառավարչուհին անզօր կը լինէր որ և է բան անել, եթէ միւս Թուրքերը չը օգնէին, կարծելով Թէ որբերը արքունի («փադիշահի») դպրոցի սաներ են։ Երկրորդ փաստ։ Ալէքսանդրեան այգում մի խուլիգան պահանջել է, որ որբերը երգեն իր համար։ Երբ կառավարչուհին մերժել է, խուլիգանը սպառնական դիրք է բռնել։ Կառավարչուհին անզօր կը լինէր խուլիգանի դէմ, եթէ պատահմամբ մի հայ երիտասարդ չը զսպէր վերջինին։ Այդ դէպքից յետոյ կառավարչուհին հարց բարձրացրեց, որ երեխաներին զբօսանքի տանելիս ամեն անգամ հետները կը գնայ վարչութեան անդամներից մէկը։ Կարելի է երևակայել, Թէ ինչ կը զգար և ինչ կանէր կառավարչուհին գիւղում, եթէ դիցուք մի գիշեր մի Թուրք կամ մի խուլիգան իր լուսաւորեալ ուշադրութիւնը դարձնէր որբերի վրա։ Էլ չենք խօսում այն դէպքերի մասին, երբ իսկական խառնակութիւններ ծագէին։

Օղուրգէթի գիւղերից մէկում կողոպուտը, գողութիւնն ու բռնութիւնները շատանալով, այդ գիւղի բնակիչները հաւաքվել և խորհրդակցել են Թէ ինչպէս այդ բաների առաջն առնել։ Գաղտնի քուէարկութիւնով կարծիքներ հաւաքեցին, Թէ ովքեր են գողերը, կողոպտիչները և աւազակները։ Հասարակութիւնը նրանց դատապարտեց զանազան պատիժների. մի քանիսին ենթարկեց բօյկօտի, ուրիշներին ստիպեց ձրի աշխատել գիւղական ճանապարհների վրա, մի բան, որ գիւղացիների բնական տուրքերի մէջն է մտնում. իսկ մնացածներին ստիպեցին ներումն հայցել հասարակութիւնից, երդվելով այլ ևս յանցանք չը գործել։ Եթէ յանցանքները նորից կրկնեն, վճռված է յանցաւորներին ընդմիշտ աքսորել գիւղից։

—

Պետերբուրգում լուր է պտտում, որ բարձրագոյն դպրոցներում զբաղմունքները կը սկսվեն առաջիկայ յունվարից։ Իսկ մինչ այդ արդէն ժողովրդական ներկայացուցիչները հաւաքված կը լինեն և Պետական Դուման իր աշնանային նստաշրջանում կը քննէ բարձրագոյն դպրոցների հարցը, կը կազմէ ու կը հաստատէ ակադէմիական նոր կանոնադրութիւնը։

—

Գործադուլը քանի գնում աւելի տարածվում է Բագւում։ «Баку» լրագրի ասելով, յուլիսի 24-ին գործադուլ արին Այգէնշմիտի գործարանի բանւորները։ Նրանք պահանջում են 9 ժամվայ աշխատանք, վերացնել սովորականից դուրս աշխատանքները և այլն։ Դրանից մի քանի օր առաջ արդէն գործադուլ էին արել Խատիսեանի գործարանի բանւորները։ Իսկ Շիբայեվի գործարանում բանւորները մի քանի ժամ միայն գործադուլ արին և աշխատանքը վերսկսեցին, որովհետև վարչութիւնն իսկոյն բաւարարութիւն տուեց նրանց պահանջներին։—Գործադուլ են արել նաև Օգուլեվիչի հանքերի և Կօկօրեվի արհեստանոցի բանւորները։—Ռօտշիլդի հանքերում գործադուլը շարունակվում է. բոլոր ազգութիւնների բանւորները գործում են լիակատար համերաշխութեամբ։—Մուխտարովի և Բէնկէնդորֆի հանքերում բանւորների գործադուլը վերջացաւ նրանով, որ վարչութիւնները համաձայնվեցին զիջել բանւորների պահանջներին։

—

Ռօստովը, Նախիջևանը, Տագանրօգը և Ազովը դուրս են հանվում Դօնեան շրջանից. մտադրութիւն կայ այդ վայրերից կազմել մի անկախ նահանգ։

—

Թիֆլիսի ոստիկանապետ ռօտմիստր Ցիսսը, մտնելով իր պաշտօնի մէջ, յուլիսի 29-ին շրջեց բոլոր ոստիկանական բաժանմունքները կամ ուչաստօկները, ուր նրան ներկայացան բոլոր օկօլօտօչնի վերակացուները։ Ոստիկանապետը հարց ու փորձ արեց նրանց, իմացաւ նրանց կարիքները, քննեց ոստիկանական բաժինների շէնքերը, որոնց մեծ մասն անպէտք գտաւ առողջապահական և այլ տեսակէտներից։

—

Նախիջևանի աղէտի զոհերի օգտինստացանք։ 1) Բագուից Կ. Տէր-Յակոբեանի և Մ. Տէր-Յարութիւնեանի ձեռքով մի խումբ հայ բանւորներից հաւաքած 29 ր., 2) Սաբունչիի «Վօրօտան» ընկ. արհեստաւորներից և բանւորներից Բ. Ղարագէօզեանի ձեռքով հաւաքած 78 ր., 65 կ., 3) Նասիբեան և Տէր-Պետրոսեան» ընկ. Քանարագեաղի (Պարսկաստան) բաժանմունքի հաշուապահ Ռ. Տէր-Խաչատրեանի ձեռքով հաւաքած 131 ր., 4) Մ. Լալայեանից 3 ր., 5) Գ. Շահպարոնեանից Շուշի 1 ր., 6) Հայրապետ Ն. Միրզօյեանից (Կօտեչնիկօվօ կայարան) 3 ր., 7) Բագուից Ն. Տէր-Միքայէլեանի ձեռքով հաւաքած 4 ր. 50 կ., 8) Բիբի-Հէյբաթի «Տիգրանակերտ» գործարանում Հ. Պօղոսեանի և Ն. Իսրայէլեանի ձեռքով հաւաքած 40 ր., 9) Ղզլարից տիկին Համասփիւռ Բալասանեանից ի յիշատակ իր դստեր Սանդուխտ Փառակեանի 10 ր. 20 կ., Սեվաստօպոլից Տ. Նալբանդեանի և Վ. Գօլեսարեանի ձեռքով հաւաքած 158 ր. 90 կ., 10) Բալախանիից Կրասիլնիկեանի ժառանգների նաւթահանքի ծառայողներից 29 ր.։

—

Յուլիսի 29-ի գիշերը, ժամը 2-ին Թիֆլիս կայարանի բեռնակիր (НОСИЛЩИКЪ) Կօնստանտին Բադրիձէն, կայարանի խոհարարի հետ կառքով տուն վերադառնալիս, գերմանական գերեզմանոցի դիմաց, երբ խոհարարն արդէն վայրէջ էր իջել կառքից, մի քանի անյայտ անձերի ձեռքով սպանվեց ատրճանակների զոյգ գնդակով։ Սպանվածի դիակը ուղարկված է

Միքայէլեան հիւանդանոց, իսկ կառապանն ու խոհարարը ձերբակալված են։

—

Բաթումում ոչ միայն բոլոր խոշոր գործարանները փակվել են, այլ և պահապան զինւորներ են դրվել բոլոր բանկային հաստատութիւնների, պօստի և այլ հիմնարկութիւնների մօտ։ Այդպիսի պահապաններ դրվել էին նաև ռուս.-չինական բանկի Բաթումի բաժնի մօտ։ Յուլիսի 25-ին, գիշերը, պահապանների սենեակն են մտնում անյայտ անձեր և, օգտվելով զինւորների քնած լինելուց, խլում են նրանց 2 բերդանները, դրսից դուռը փակում նրանց վրա և իրանք աջողութեամբ փախչում անյայտանում են։

—

Բագւի «Каспій» լրագիրը լսել է, որ կառավարական բարձր շրջաններում հարց է յարուցված զօրացնել Բագւի բերդապահ զօրքը, հիմնելով այնտեղ մշտական բնակավայր մի հեծեալ գնդի համար։ Մտադրութիւն կայ բագու տեղափոխել և մշտապէս այնտեղ պահել կամ Դաղստանեան կամ Սամուրեան գունդը։

—

«Черн. В.» լրագիրը լսել է, որ Րօտշիլդի և Մանթաշեանի գործարանները Բաթումում աշխատանքները կը վերսկսեն առաջիկայ սեպտեմբերի 1-ից։

—

Կարմիր Խաչի գլխաւոր վարչութիւնը ասում է «Слово» լրագիրը, սկզբունքով անհրաժեշտ է համարում վերաքննել և նորից մշակել «Ռուսական Կարմիր Խաչի» ընկերութեան ներկայ կանոնադրութիւնը, հիմնվելով ռուս-ճապօնական պատերազմի տուած առատ փորձնական նիւթի վրա։ Գլխաւոր վարչութիւնն առաջարկել է կոչել մի արտակարգ յանձնաժողով, որը պէտք է կատարէ այդ վերաքննութիւնը և մշակութիւնը։ Այդ յանձնաժողովին պէտք է մասնակցեն մի մի մարդ ներկայ պատերազմի ժամանակ Կարմիր Խաչի դրօշի տակ գործող ազնուականների, զեմստվօների և Պետերբուրգի ու Մոսկվայի կազմակերպութիւնից։

—

Այն լուրերը, որ Կօբէկօի յանձնաժողովի նիստերն այլ ևս չեն վերսկսվելու, անհիմն են։ Նիստերը կը վերսկսվեն սեպտեմբերից ոչ ուշ։

—

Այս տարի արտասահմանում աւարտած շատ բժիշկներ, որոնք ուզում են քննութիւն տալ ռուսական համալսարաններում, ոչ համալսարանի վարչութիւնից, ոչ էլ մինիստրութիւնից դրական մի լուր չիմանալով համալսարանների բացման և պարապմունքների վերսկսման մասին Ռուսաստանում, խնդիր են ներկայացրել, որ իրանց առ ժամանակ թոյլատրվի պրակտիկայով պարապել, մինչև որ ռուսական համալսարանները բացվեն և իրանք հնար ունենան քննութիւններ տալու։ Արդէն մի քանի զեմստվօներ վարձելու պայմաններ են առաջարկել այդ բժիշկներից մի քանիսին։

—

ԱՆԻԻՑ մեզ գրում են. «Յուլիսի 24-ին, Վարդավառի կիրակի օրը, հանդիսաւոր պատարագ մատուցվեց Մայր եկեղեցում։ Ինչպէս յայտնի է արձանագրութիւնից Կատրանիտէ Թագուհին է շինել Մայր եկեղեցին և նրա յիշատակը կատարվում էր ամեն տարի Վարդավառին։ Պատարագից յետոյ երկու քահանայ, վանահայր վարդապետը, դպիրներ խաչով խաչվառով խուռն բազմութեամբ գնացին եկեղեցու արևելեան կողմը, ուր հին մատուռի հետքեր կան և մի գերեզման, որ ենթադրվում է թէ Կատրանիտէ Թագուհու գերեզմանն է։ Այդտեղ հոգեհանգիստ կատարվեց և ապա ժողովրդի խուռն բազմութիւնը թափորով գնաց պրօֆէսօր Մառի նոր բացած եկեղեցին, որ շինել է Կատրանիտէի ամուսին Գագիկ Թագաւորը։ Այստեղ էլ հոգեհանգստեան շարականներ և մաղթանքներ կարդացվելուց յետոյ՝ Ծաղա գիւղի երիտասարդ քահանան մի կարճ և սիրուն բանախօսութիւն արաւ, բացատրեց պատմութեան և գիտութեան համար պեղումների կարևորութիւնը, կոչում արաւ գիւղացի հասարակութեան, որ որքան կարող են, օգտակար լինեն այս տեսակ [illegible] ձեռնարկներին։ Միևնոյն ժամանակ դատապարտեց [illegible] ների մեծ մասը, որոնք [illegible] իրանց քարերով են [illegible]։ Հանդէսը, որին ամբողջ ժամանակ ներկայ էին պ. և տ. Մառ, խոր տպաւորութիւն թողեց»...

—

ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ մեզ գրում են. «Երևանի գեն.-նահանգապետ պրինց Լուի Նապօլէօնը յուլիսի 20-ից շրջագայում էր Նոր-Բայազէտի գաւառի գիւղերում։ Նա վերադարձաւ Դարաչիչակ նոյն ամսի 23-ին։ Զինւորական օրկեստրի շնորհիւ այստեղ կեանքը փոքր ինչ կենդանացել է. օրկեստրն ամենայն օր երեկոյեան ժամը 5-ից—8-ը նուագում է նահանգապետի տան առաջ, ուր և հաւաքվում է ժողովուրդը զբօսնելու։ Զբօսնողների թւում է լինում յաճախ ինքը՝ պրինցը, բոլորովին պարզ, առանց պահապանների։ Ամառանոց եկողներին զուարճութիւն պատճառելու համար՝ գեն.-նահանգապետը որոշել է, որ ամենայն կիրակի և հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9-ից մինչև գիշերվայ մէկը ռոտոնդում պարողների համար օրկէստրը նուագէ։ Անձրևային եղանակների պատճառով այս կողմերի հունձը բաւական ուշանալու է»։

—

ԹՄԲՈՒԼ գիւղից մեզ գրում են. «Մայիսի 15-ի սարսափի օրերից յետոյ, երբ Թմբուլում մորթվեցին 20 մարդ ու կին թողնելով փողոցներում որբերի մի ստուար խումբ. այդ չարաբաստիկ օրից յետոյ գիւղի տնտեսական դրութիւնը քայքայվեց, հայերին պատկանած բոլոր բամբակի արտերը մի քանի տասնեակ հազարների արժողութեամբ խպառ ոչնչացան, տրորվեցին ասպատակիչների ոտքի տակ և դէպքից յետոյ հայերը չը կարողացան տնից դուրս գալ, որ կարողանային մնացածներն էլ քաղհանել, այդ էլ այդպէս փչացաւ. շերամը, որ այս գիւղի բերքերից նոյնպէս մի նշանաւոր մասն էր կազմում՝ դարձաւ խպառ ջնջվեց, ցանքսերը կիսաչորացած դրութեան մէջ հնձվեցին, իսկ հայերի բաժին ջրերով ջրում են Թուրքերը իրանց ողջ մնացած բամբակի արտերը, բոստանները, խոտերը. այդքանը բաւական չէ, աղքատացած հայերի ցերեկով հնձած ցորեններն էլ գիշերով արտերից թալանվում ու տանվում են Թուրքերի ձեռքով. ընկերովի ցանած արտերն էլ նոյնպէս ուժով սեփականացնում են վերջինները։ Յուլիսի 1-ից մինչև 12-ը հնձված ցորեններից Աբրահամ Բունեաթեանի արտից գողացվել է 290 խուրձ ցորեն, Տիգրան Դաւիթեանի արտից 300 խուրձ, Պետրոս Աւետիսեանի արտից 270 խուրձ, Սարգիս Յարութիւնեանի արտից 60 խուրձ, Սերովբ Դաւիդեանի արտից 300 խուրձ, Պօղոս Գրիգորեանի արտից 120 խուրձ, Յարութիւն Մահտ.-Առաքելեանի ընկերով ցանած իրան բաժին ընկնող 40 պուդի տեղի ցանքսը միանգամայն հնձվել ու յափշտակվել է և ուրիշ գողութիւններ, որոնք այստեղ չեն առաջ բերվում։ Խաղողի այգիները մինչև օրս անտէր ձգվել են, տանող տանողի է. գիւղը ներկայացնում է աւերակների մի կոյտ. իսկ ներքևի մասի տները մինչև օրս էլ հաւաքված 5—6 տուն մի տան մէջ եկեղեցու շուրջը սարսափած ապրում են, յոյս դնելով ապագայի խաղաղութեան վրա։ Գիւղացիների վերջին ապաւէն կալ ու կուտը մնում է անտէր անտիրական։ Հարևան և համագիւղացի Թուրքերը շարունակ զինվում են. երէկ, յուլիսի 18-ին Գօշադէզա գիւղի կողմից շարունակ հրացանաձգութիւն էր լսվում, գիւղը իրարանցման մէջ ընկաւ և կրկին սարսափը տիրեց շատերին. երևի Թուրքերը իրանց գնած նոր հրացաններն էին փորձում, որ շարունակ ստանում են Պարսկաստանից։ Գիւղի կազակներից մի քանի հոգի բարձրացան Սհոյենց բլրակի վրա և երկար լսում էին հրացանաձգութեան ձայները։ Գիւղացիները չեն վստահանում իրանց մի երկու երեք ցենտրալկաներով դուրս գալ կալերը հսկելու, մանաւանդ, որ կազակները սպառնում են ձերբակալել այդ զէնքերն էլ, իսկ Թուրք գիւղերը, որտեղ զօրքեր չեն դրված, ազատ կերպով զինվում են»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՄԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

III

Ինչպէս նախորդ յօդուածներից տեսանք՝ Անգլիան և Գերմանիան միմեանց դէմ մղում են բուռն պայքար, մահմեդական աշխարհի տիրապետութեան համար։ Անգլիան աշխատում է յօգուտ իրան տկարացնել Կ. Պօլսի սուլթանի ազդեցութիւնը, ձգտում է Խալիֆա դարձնել Խդիվին, իսկ Գերմանիան, ընդհակառակը, ամեն ջանք գործ է դնում զօրացնելու օսմանցիների բռնապետի պրեստիժն ու ազդեցութիւնը իր շահերը առաջ քշելու համար։ Եւ որովհետև սուլթանը խալիֆայութեան, աւելի ճիշտն ասած համիսլամութեան պետն է, ուստի Գերմանիան՝ սուլթանին հաճոյանալու և նրան բոլորովին սիրաշահելու համար, պաշտպան է կանգնել ամբողջ իսլամական աշխարհի։ Մարօկկօյի հարցը այդ է ապացուցանում։ Եթէ Գերմանիան միջամտեց այդ հարցում, եթէ նա աշխատում է արգելք հանդիսանալ ֆրանս-անգլիական համաձայնութեան, այդ ոչ միայն նրա համար է, որ գերմանական արդիւնաբերութեան շահերը պաշտպանէ և Մարօկկօյի նման մի շուկայ ձեռքից բաց չը թողնէ, այլ մանաւանդ այն պատճառով, որ նա խօսք է տուել իսլամ աշխարհին պաշտպանել նրան օտարների դէմ, նա ամբողջ իսլամութեան առաջ կանգնել է, իբրև նեցուկ և պաշտպան։ Արդ, եթէ Գերմանիան արգելք չը հանդիսանայ անգլօ-ֆրանսիական համաձայնութեան, եթէ Մարօկկօն չազատէ օտար տիրապետութեան վտանգից, այն ժամանակ սուլթանը, մահմեդական աշխարհի հետ՝ Վիլհէլմին պիտի կարողանայ ասել. «Դու յաւակնութիւնն ունես պաշտպան կանգնելու ամբողջ իսլամութեան, և սակայն չես կարողանում պաշտպանել նոյն իսկ Մարօկկօյին, ուր դու սեփական խոշոր շահեր ունես. ուրեմն քո պաշտպանութիւնը դատարկ խօսք է. քո հոչակաւոր ոյժը բծղարկված անկարողութիւն»։

Ահա ինչու համար Գերմանիան՝ և՛ իր սեփական շահերի, և՛ համիսլամութեան առաջ վայելած իր պրեստիժի պաշտպանութեան և անվթար պահպանութեան մտածումից դրդված՝ յանկարծ միջամտեց Մարօկկօյի հարցում, անգլօ-ֆրանսիական համաձայնութիւնը կնքվելուց շատ յետոյ։

Մի անգամ որ ընդունենք այս տեսակէտի կարևորութիւնը, Մարօկկօյի ներսում, բացի Գերմանիայից մի ուրիշ պետութեան մուտք գործելն իսկ շատ վտանգաւոր բնաւորութիւն կը ստանայ գերմանական համաշխարհային քաղաքականութեան համար։ Օսմանեան պետութիւնից դուրս, Մարօկկօն՝ զուտ մահմեդական—սիւննի միակ կառավարութիւնն է, որ ինքնիշխան է։ Նա շատ աւելի փոքր է քան Խալիֆայի կայսրութիւնը և հետևաբար պէտք ունի աւելի ազդու պաշտպանութեան։ Եթէ Կ. Պօլսի և Ֆէզի դինաստեաները միմեանց հետ հաշտ չեն, եթէ Մարօկկօյի սուլթանը նոյնքան ուժով և համոզումով պնդում է իր խալիֆայութեան իրաւունքների, մարգարէի օրինաւոր յաջորդը, Իսլամի վաւերական ու հարազատ ղեկավարը լինելու մասին—այդ բոլորը չեն խանգարում, որ Գերմանիան պաշտպան կանգնի Մարօկկօյին, որովհետև նա, յամենայն դէպս, «իսլամական երկիր է»։ Մարօկկօյի հոգևոր յարաբերութիւնները մահմեդական աշխարհի կենտրոնների հետ գոնէ նոյնքան սերտ են, որքան Հնդկաստանի մահմեդականների յարաբերութիւնները, և անկասկած հարիւր անգամ աւելի սերտ քան կաթոլիկ դաւանող ազգերի միմեանց միջև պահպանած կապը։

Եթէ Մարօկկօն անհաւատների ձեռքն ընկնի, ամբողջ մահմեդական աշխարհում դրա արձագանքը շատ ուժեղ կը լինի։ Եթէ Գերմանիան թոյլ տայ, որ Ֆրանսիան գերիշխանութիւնը հաստատէ Մարօկկօյում,—իր հմայքը մահմեդականների վրա և դրա հետ էլ աքսելեան քաղաքականութեան աջողութիւնը պիտի կործանվեն։ Ցոյց պիտի տայ ոչ միայն սուլթանին և նրա պաշտօնեաներին, այլ և ամբողջ մահմեդականներին, որ անկարող է իրագործել իր խոստումը։ Եթէ նա չէ կարող փոքրիկ Մարօկկօն փրկել, ինչպէս պիտի պաշտպանել ուրեմն անսահման խալիֆայութիւնը։ Եթէ նա չը պէտք է օգնէ Մարօկկօյին՝ պիտի թողնէ Միջերկրականի բանալին իր ամենավտանգաւոր հակառակորդներին, պիտի հրաժարվի Միջերկրական ծովում գերիշխող պետութիւններից մէկը դառնալու իր երազից՝ նա խոստովանված պիտի լինի Թիւրքերի, սուրիացիների, Եգիպտոսի և այլ տեղերի արաբների ու Հնդկաստանի մահմեդականների առաջ, որ Անգլիայի և Ֆրանսիայի զօրութիւնը անդիմադրելի է, որ նրա դէմ չէ կարելի կռուել։

Մարօկկեան հարցը, գերմանական տեսակէտից, նոյնքան մեծ կարևորութիւն ունի, որքան Թիւրքականը։ Եթէ այդ հարցը գերմանական համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ ըստ երևոյթին խոշոր տեղ չէ բռնում, չը պէտք է կարծել, որ նա անկարևոր է. ընդհակառակը նրանից է կախված գերմանական գլխաւոր ծրագրի ապագան։ Անգլիան և Ֆրանսիան կարծես չեն տեսնում—կամ գուցէ չեն ուզում տեսնել—հարցի այս կողմը։ Բայց Գերմանիան գիտակցում է լիօրէն խնդրի ծանրութիւնը և նա խնամքով թաքցնում է այդ նոյն իսկ սեփական ազգաբնակութիւնից որպէս զի եթէ երբէք նա անաջողութիւն կրէ ինչ որ անկարելի չէ—իր քաղաքական վարիչների պրեստիժը բոլորովին չը վտանգվի գերման ժողովրդի առաջ։ Բայց, շեշտում է յօդուածի հեղինակը, պ. Իւլար, շատ աղետաբեր կը լինէր, եթէ Ֆրանսիան և Անգլիան խաբվէին իսկական հարցի վերաբերմամբ։ Գլխաւորը Մարօկկօն չէ, այլ Թիւրքիան, Եգիպտոսը եւ Հնդկաստանը։ Հարցը մարօկկեան իշխանութեան մասին չէ, այլ Իսլամի։ Հարցը Տանժէրի մասին չէ, այլ Միջերկրականի. հարցը ֆրանկօ-գերմանական մի վէճի մասին չէ, այլ գերմանօ-անգլիական վիթխարի կռւի մասին. իսկ Ֆրանսիան, այս գործում, ոչ այլ ինչ է բայց եթէ այն սալը, որ խփվում են անգլօ-սաքսօն և գերման լախտի հարուածները։

Ահա այս է գերմանական ծրագիրը։ Վիլհէլմի կառավարութիւնը ինչ էլ որ անէ—և նա հակառակը պիտի անէ, թէպէտև ես հիմնվում եմ նրա ամենահեղինակաւոր ներկայացուցիչների աշխարհայեացքների վրա—նա պարտաւոր է, իր ծրագրի հրամայողական պահանջին հպատակվելու համար, գնալ մինչև վերջը. նա անկարող է նահանջելու։ Նա խաղում է իր ճակատագրի հետ։ Անկասկած նա երբէք չի պատերազմի Մարօկկօի անունով, այլ յանուն գերմանական գերագոյն շահերի, յանուն մի այնպիսի կայսրութեան, որպիսին Անգլիան, չը վարանեց աշխարհակալել սարսափելի պատերազմների գնով։ Նա պատերազմ պիտի մղէ Անգլիայի դէմ, եթէ Ֆրանսիան՝ իր նոր բարեկամուհու քաւութեան նոխազը չը դառնայ։

Կրկնում եմ, որ ես գերմանական թէզն եմ ցուցադրում, ես նրան չեմ գնահատում կամ դատապարտում։ Պէտք է համաձայնվել, որ Գերմանիան աշխատում է փրկել Արևելքում իր համաշխարհային քաղաքականութիւնը, իր համիսլամութիւնը մինչ այն րօպէին, երբ աջողութեան բաղդը բոլորովին չէ կորած։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Ուրմի, յուլիսի 11-ին

Յուլիսի 6-ի գիշերը, ինչպէս պատմում են պարսիկները, մի հրէայ երիտասարդ բռնվում է մի անբարոյական պարսկուհու մօտ և անմիջապէս, մի քանի ներկայ եղողների վկայութեամբ, յանձնվում է քաղաքի պահապանների շէֆին «դարուղային»։ Վերջինս, կաշառվելով հրէայից, նրան յանձնում է դատաւորի «Ֆէրրաշ-բաշուն», որ, ըստ իր կարգի, կթելով հրէային, թէ նրան և թէ պարսկուհուն ազատ է արձակում։ Հետևեալ առաւօտեան, յուլիսի 7-ին, պարսիկները տեսնում են, որ յիշեալ հրէայ երիտասարդը և իր երեք եղբայրները, սովորականի պէս, նստած են իրանց մանուֆակտուրային կրպակում։ Երիտասարդի անպատիժ մնալը գրգռում է պարսիկ ամբոխին և պատճառ դառնում նրա յարձակմանը հրէաների վրա։

Սակայն, կրկնում եմ, որ այս ամբողջ պատմութիւնը ծագել է պարսիկ կամ աւելի ճիշտն ասած՝ ամբոխային աղբիւրներից. մինչդեռ քիչ շատ հասկացող մարդիկ այդ բանը համարում են պատրւակ ամբոխային ինստինկտներին ազատութիւն ու յագուրդ տալու։ Ես այժմ բոլորովին անձեռնհաս եմ ճշգրիտ պատճառը հաղորդելու. ուստի այդ բանն ապագային թողնելով, բաւականանում եմ դէպքի նկարագրութեամբ։

Յարձակումն սկսվեց յուլիսի 7-ին, առաւօտեան ժամի $8^1/_4$-ին։ Առաջին յարձակման ենթարկվող կէտն եղաւ յիշեալ չորս եղբայրների կրպակը։ Նրանցից 2 կարողացան փախչելով ազատվել։ Փախչողներից այն, որ մեղադրվում է յանցանքի մէջ, անյայտացել է, իսկ միւսը ձերբակալվել է կառավարութիւնից։ Մնացած երկու եղբօրը յարձակվողները ծանր կերպով վիրաւորում են քարի, փայտի և դաշոյնի հարուածներով։

Ամբոխը գնալով ստուարանում ու կատաղում է։ Յարձակման ենթարկվող հրէայի հարևան կրպակատէր հրէաները, անմիջապէս սկսում են փակել խանութները և փախչել դէպի տուն։ Սակայն քչերին է այդ յաջողվում, ամբոխը յարձակվում է նրանց վրա, ծեծում, վիրաւորում, կողոպտում, թալանում։

Դէպքի մասին պարսիկ վաճառականների գրասենեակներից իսկոյն լուր է տրվում հեռախօսով քաղաքի դատաւոր—պրինց Շահզադէ Իմամ-Կուլի Միրզային, որ անմիջապէս դատարաբազար է ուղարկում այդ միջոցին դատարանում գտնված բոլոր մեծամեծներին, ի թիւս որոց և «սարփարաստին», և ինքն էլ, հեծնե-

լով իր ձին, որի ում պատկանելը չը գիտէր, իր բոլոր մարդկանցով շտապում է բազար, նախօրէն հրաման արձակելով, որ քաղաքի մօտ քրիստոնեաների պահպանութեան համար բանակած ձիաւոր ու հետևակ զօրքը իսկոյն բազար արշաւէն։

Մինչև Շահզադէի բազար հասնելը, տասն րոպէի մէջ, ամբոխը կողոպտում է 10—15 մանուֆակտուրային խանութ և վիրաւորում է 37 հրէաների մեծ մասամբ գլխից։ Իբրև զէնք կատաղած ամբոխին ծառայում են թալանված կրպակների էտաժերկաների փայտերը, որոնք ջարդվում են իրանց տէրերի գլխին։

Շահզադէի երևալը բաւական է լինում ամբոխին ուշքի բերելու, նա համարձակ ձին քշում է ամբոխի մէջ և հրամայում է ցրվել։ Ամբոխը դադարում է գործելուց։ Այդ միջոցին վրա են հասնում ձիաւորները, որոնք հինգ րոպէի մէջ բազարը դատարկում են կողոպտողներից, ձերբակալում են մի քանի խռովարարների և բաց են անել տալիս փակված կրպակները և կարգը վերականգնում են։

Ամբողջ դէպքը, շնորհիւ պրինց Իմամ-Կուլի Միրզայի, տևեց ընդամենը 15 րոպէ։ Եթէ մի այդ չափ էլ դէպքը երկարելու լինէր, թէ զոհերն անհամեմատ շատ կը լինէին և թէ զսպելը դժուար։ Դժուար թէ աւելի ըիսկով և աւելի փութկոտութեամբ կարելի լինէր զսպել մի այդպիսի կատաղի խռովութիւն, քան այդ արեց պրինցը։

Նոյն օրն իսկ կեանքն իր սովորական կերպարանքն առաւ. միայն հրէաները, թէև դուրս գալիս են, բայց կրպակները բաց չեն արել մինչ օրս։ Հրէաների և քրիստոնեաների թաղերում դրված են պահապան զինուորներ։ Հրէայ վիրաւորներից մինչև այժմ մեռել է մէկը միայն։

Լուր է պտտում, որ եթէ փախչող հրէան չը բռնվի և պարսկուհու հետ միասին մահվան պատժի չենթարկվի, կարող է դէպքը կրկնվել։ Հրէաները հեռագրել են դէպքի մասին Թաւրիզ և պաշտպանութիւն են խնդրել։

Դէպքի ժամանակ հայերը փակվեցին քարվանսարաներում և ապա հանգիստ գնացին իրանց տները։ Նրանց դէմ ոչ մի ամենափոքրիկ վիրաւորանք անգամ չեղաւ։ Հետևանքի մասին յետոյ։

Ա. Նազարեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակ»-ի անցեալ համարներում արդէն հաղորդված էր սուլթանի կեանքի դէմ արած փորձի մասին։ Բայց գերմանական «Berl. Tag.» թերթի Կ. Պօլսի թղթակիցը մի քանի մանրամասնութիւններ է հաղորդում այդ առթիւ։

Ինչպէս յայտնի է, թիւրքիական ոստիկանութիւնը մի քանի տասնեակ մարդիկ կալանաւորեց փորձ արած օրը Կ. Պօլսում։ Ձերբակալվածների թւում գտնվում է և Ժօրիս անունով մի բելգիացի, որ Անտվերպէն քաղաքից է։ Ժօրիսը իր հայրենի քաղաքի մի նշանաւոր ֆիրմայի ներկայացուցիչն է Կ. Պօլսում։ Ժօրիսին ճանաչող բոլոր մարդիկ հաւատացնում են, որ նա ոչ մի մասնակցութիւն չէ ունեցել սուլթան Աբդուլ Համիդ II-ի կեանքի դէմ կազմած դաւադրութեան։ Բրիւսէլի թիւրքիական դեսպանը Կ. Պօլսից մի հեռագիր է ստացել, որ Ժօրիսի մասին մանրամասն տեղեկութիւններ հաւաքի և անյապաղ ուղարկի Կ. Պօլիս։

Երկար հարց ու փորձից յետոյ Ժօրիսը խոստովանել է, որ ինքը ներկայ տարվայ մարտ ամսին Կ. Պօլսի գենեբալ կոնսուլից նոր անցագիր է վերցրել և երկու ամսից յետոյ երկրորդ անցագիր է պահանջել, պատճառաբանելով որ իր առաջին անցագիրը կորցրել է։ Գերմանական լրագրի թղթակիցը հաւատացնում է, որ Ժօրիսը իր առաջին անցագիրը տուել է հայ յեղափոխական կոմիտէի անդամներից մէկին, որը իբրև թէ սրանից մի քանի շաբաթ առաջ Փիլիպպօպոլ քաղաքում ռումբ պատրաստելու ժամանակ սպանվել է։

Մօնաստիրում և Մակեդոնիայի միւս տեղերում ձերբակալութիւնները շարունակվում են։ Ձերբակալվածների թւում էր և Գրիգորիոս մետրապոլիտի ներկայացուցիչը։ Ձերբակալութիւնները նամանաւանդ սաստկացել են այն օրից ի վեր, երբ սուլթանի կեանքի դէմ փորձ արին։ Թիւրքիական շրջաններում հաւատացնում են, որ վերոյիշեալ դաւադրութիւնը բուլգարական կոմիտէն չէ սարքել։ Լուրեր են պտտում, որ դաւադրութեան սկզբնապատճառը եղել են երեք տղամարդիկ և երեք կանայք (որոնց թւում և ձերբակալված Ժօրիսի կինը) են եղել, որոնք փախել և այժմ ապրում են Շվէյցարիայի Լիւցերն քաղաքում։ Գերմանական լրագրի թղթակիցը պնդում է, որ դրանց մեծ մասը հայեր են։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

30 յուլիսի

ԲԵԼԳՐԱԴ, 30 յուլիսի։ Կառավարութիւնը ընդունելով, որ նոր ընտրութիւնները կատարվելուց յետոյ իր միսիան կարող է վերջացած համարվել, թագաւորին խնդիր ներկայացրեց հրաժարականի մասին։

ՆՈՎՈՉԵՐԿԱՍԿ, 30 յուլիսի։ Դօնի վրա խօլերա երևալու երկիւղը անցել է։ Սանիտարական յանձնաժողովները արդէն փակվել են։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 29 յուլիսի։ Հաղորդում են, որ Վիտտէն կընդունի ճապոնական բոլոր պայմանները, բացի երկուսից. նա համաձայն չէ Սախալինը զիջելու և պատերազմական տուգանք վճարելու։

ՓԱՐԻԶ, 30 յուլիսի։ Ֆրանսիական կառավարութեան պաշտօնապէս յայտնել են խաղաղութեան համար ճապոնացիների առաջարկած պայմանները։ Ֆրանսիական դիպլոմատիական շրջաններում կարծում են որ Ռուսաստանի համար ճապոնական պայմանները անընդունելի կը լինեն։ Վախենում են միջազգային հարցեր ծագելուց։

ՊՈՐՏՍՄՈՒՏ, 29 յուլիսի։ Վիտտէն հաղորդեց Կօմուրային, որ ռուսաց պատասխանը պատրաստ է։ Վաղը կը շարունակվեն կօնֆերենցիայի նիստերը։ Վիտտէի պատասխանը հակա-առաջարկութեան ձև կունենայ։ Տիրող կարծիքի համաձայն, ճապոնական պահանջները չեն կարող ընդունվել։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 29 յուլիսի։ Այստեղ ենթադրում են, որ Ռուսաստանը չէ համաձայնվում զիջելու Սախալինը, պատերազմական տուգանք վճարելու և ճանաչել Ճապոնիայի պրոտեկտօրատը Կորէայում, բացառութեամբ միայն այն դէպքի, եթէ ճապոնիան կը պարտաւորվի ռուս-կորէական սահմանի վրա ոչ մի բերդ չը կառուցանելու։ Ռուսաստանը նաև հրաժարվում է Ճապոնիային զիջելու մանջուրական երկաթուղու որ և է մասը, բացի այն մասից, որ անցնում է Օյամայի զօրքերով բռնված տեղի մօտերքով։ Ճապոնացիների պահանջների մէջ չէ մտնում Վլադիվոստոկի զինաթափումը, սիբիրական ափերի զիջումը, կամ դրա նման ուրիշ պայման։

ՊՈՐՏՍՄՈՒՏ, 30 յուլիսի։ Վիտտէն ասել է գերմանական թղթակիցներից մէկին. «Վաղը ես ճապոնացիներին պատասխան կը տամ. ճապոնական պայմանների բովանդակութեան վերաբերմամբ լռութիւն կը պահպանեմ, ինչպէս որ խոստացել եմ Կօմուրային։ Պահանջները դեռ ես յարմարութիւնից չեն զրկում պարզ բանակցութիւններ սկսելու»։ Վիտտէն հրաւիրեց ճապոնացիներին 30-ին յուլիսի մի նիստի, որտեղ մտադիր է պարզելու ճապոնացիներին, որ նրանք ուղիղ չեն գնահատում Ռուսաստանի դրութիւնը. Ռուսաստանը դեռ ևս վերջնականապէս չէ յաղթված, բայց խաղաղութիւն է խնդրում և ցանկանում է իր հերթին անել մի քանի առաջարկութիւններ։

ՓԱՐԻԶ, 30 յուլիսի։ Ստացած տեղեկութիւնների համաձայն Ռուսաստանը չէ համաձայնում Ճապոնիային տալ չէզոք նաւահանգիստներում գտնվող պատերազմական նաւերը, նոյնպէս և արևելեան-սիբիրական իր էսկադրայի սահմանափակվելով և Սախալինի զիջումին։ Այն, ինչ հաւանական դէպքում, եթէ կարէք լինի բանակցութիւնները ընդհատելու, Վիտտէն մտադիր է պատճառ բերել այն պարագան, որ Ճապոնիան հրաժարվում էր ուսուցչապետ Մարտէնսին թողնելու կօնֆերենցիայի մասնակցելու։ Զինադադարի հարցը յետաձգված է մինչև Լինեվիչից և Օյամայից զեկուցումներ ստանալը։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 40 յուլիսի։ Թագաւորը ընդունեց հրաժարականը։ Ստոյանովիչը նորից մնաց իբրև կաբինէտի գլուխ։ Կաբինէտի կազմը նոյնն է մնում։

1 օգոստոսի

ՆԻՑՑԱ, 31 յուլիսի։ Հոկտեմբերի մէկին Նիցցայում բացվում է ռուսական մի գիմնազիա Կապիտլիօնի ղեկավարութեամբ, որ 30 տարի շարունակ ծառայել է Մոսկվայի լիցէական և Ալէքսանդրեան զինւորական դպրոցներում։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 31 յուլիսի։ Բարոն Կալիցէն սուլթանի հետ ունեցած տեսակցութեան ժամանակ պնդեց Մակեդոնիայում միջազգային կօնտրօլ մտցնելու հարցը։ Սուլթանը խոստացաւ այդ հարցը լուրջ կերպով քննել։

ԼԻՍԿՈՎՕ, 31 յուլիսի։ Այստեղ հսկայական հրդեհ է։ Այրվել են 60 ից աւելի տներ և հոգևոր դպրոցը եկեղեցու հետ միասին։ Վնասը մօտ 200,000-ի է հասնում։

ԿՐԵՄԵՆՉՈՒԿ, 31 յուլիսի։ Հսկայական հրդեհ ծագեց, որ ոչնչացրեց մի շարք ագարակներ և կայքեր։ Վնասը 100,000 ից շատ է։ Տանջվեցին շատ աղքատներ։

ՄԻՏԱՎԱ, 31 յուլիսի։ Նահանգապետը հրատարակել է մի պարտադիր կարգադրութիւն, որ 500 ր. տուգանքի կամ երկամսեայ բանտարկութեան կենթարկեն նրանց, որ Միտավայում իրանց տան դռները ժամը 3 ին չեն փակիլ։

ԲՈՐԻՍՕԳԼԵԲՍԿ, 31 յուլիսի։ Յուլիսի 23-ին Բորիսօգլեբսկիի արուարձանում այրվեցին 116 տուն։ Ընդհանուր վնասը 100,000-ից աւելի է։

ՊՈՐՏՍՄՈՒՏ, 31 յուլիսի։ Կօնֆերենցիայի նիստերը կը կրկնվեն այսօր, ժամը 3 ին։ Այդ լուրը ըստ երևոյթին ենթադրել է տալիս, որ խաղաղութիւն կնքելու համար շանսեր դեռ ևս կան։ Ըստ երևոյթին ճապոնացիները փոփոխել են մի քանի պայմաններ և խորհրդակցութիւնների հողը գտնվել է։ Իբր թէ իրերի դրութիւնը դէպի լաւն է փոխվում։

1 օգոստոսի

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 30 յուլիսի։ Լիազօրները երեք ժամին նորից հաւաքվեցին։ Երկու ժամ անցնելով Վիտտէն Թագաւոր Կայսրին հեռագիր ուղարկեց։ Նիստը տևեց մինչև երեկոյեան ժամը եօթը։ Խաղաղութեան կողմնակիցները աջող ելքի վերաբերմամբ իրանց յոյսը չեն կորցնում, որովհետև կօնֆերէնցիան վաղն էլ նիստ կունենայ։ Վիտտէն այսօր առաւօտեան հաղորդեց իր պատասխանը ճապոնացիներին վերջիններիս պայմանների վերաբերմամբ։ Կօմուրան խոստացաւ առանց ուշացնելու տալ պատասխանը։ Սատոյի խօսքերով, «քաղաքական հորիզոնը մթագնում է»։

ՊԵԿԻՆ, 30 յուլիսի։ Չինացիների այրի Թագուհին իմանալով թէ ինչ տեսակ պայմաններ է դրել խաղաղութեան համար Ճապոնիան, յոյս է յայտնել, որ Ռուսաստանը կը մերժէ նրանց։ Թագուհին երկիւղ է կրում, որ Մուկդէնը, Թագաւորական դինաստիայի օրրանը, չընկնէ ճապոնացիների ձեռքը։

ԼՈՆԴՈՆ, 30 յուլիսի։ Ֆրանսիական սպաներին և նաւաստիներին պատուելու համար հանդէսը կատարվեց մի հանդիսաւոր նախաճաշով, որ տուին մինիստրները և երկու պալատները Կալեարին և 130 ֆրանսիական սպաներին հին պարլամենտական դահլիճում՝ «Վեստմինիստրհալ»-ում, որ համարվում է անգլիական պատմութեան օրգանը։ Այնտեղ ներկայ էին երկու պալատներից էլ աչքի ընկնող շատ անդամներ և բացի դրանից այդ պալատների նախագահները։ Այդ դէպքի հետ ոչ մի պրեցեդենտ չէ կապված։ Դեռ ևս ոչ մի անգամ չէ պատահել, որ օտարազգիներին պատուելու համար օրէնսդրական պալատները միանան միմեանց հետ։ Ֆրանսիացիներին, պարլամենտ մտնելու ժամանակ դիմաւորեցին լորդ-կանցլերը և համայնքների պալատի սպիկերը։ Դռների մօտ կանգնած էր պատուաւոր կարաուլը։ Մուզիկան նուագեց «մարսելիեզը»։ Ներկայ էին նաև Քանդըրբէրիի արքեպիսկոպոսը, Նորֆոլկեան հերցոգը, Թագաւորութեան առաջին պէրը և Անգլիայի ժառանգական բարձրագոյն մարշալը։ Ճառեր արտասանեցին կանցլերը և ուրիշ անձինք։ Ամենանշանաւոր ճառը առաջարկեց առաջին մինիստրը Ֆրանսիական նաւատորմի համար։ Բալֆուրը բողոքեց այն կարծիքի դէմ, իբր թէ ներկայ անցքը իր մէջ պարունակում է որ և է սպառնալիք որ և է ուրիշ ազգերի վերաբերմամբ։ «Ընդհակառակն», աւելացրեց նա, «ես համարում եմ ներկայ ժողովը Արևելքի և Արևմուտքի ընդհանուր խաղաղութեան համար իբրև մի կարապետ և հաւատացած եմ, որ ընդհանուր մարդկային բարեկեցութեան համար չէ կարող ոչ մի աւելի երաշխաւորութիւն լինել, քան երկու հարևան մեծ պետութիւնների մէջև մշտնջենական բարեկամական յարաբերութիւնը։ Անցեալում դրանք երբեմն թշնամական յարաբերութիւն են ունեցել միմեանց վերաբերմամբ, բայց կարծում եմ, որ այսուհետև նրանք կարող են իրանց շահերը նոյնը համարել։ Նրանց մէջ չը կայ և ոչ մի հակառակութիւն, որ նրանց տանէր դէպի զինված ընդհարման։ Երկու կողմերն էլ այժմ մոռացել են անցեալ թշնամութեան պատճառները և յիշում են միայն իրանց հերոսական քաջագործութիւնները, որոնք երկուսին էլ փառաւորել են։ Պատերազմի վտանգը ոչ թէ զօրքերի մէջն է, այլ մամուլի, պարլամենտական տրիբունի և երբեմն էլ պրոֆեսորական կաֆեդրիայի մէջ»։ Կալեարը խորին շնորհակալութիւն արտայայտեց և ասաց, որ բարեկամութեան այդպիսի անօրինակ նշանները իր մէջ լաւ յիշողութիւններ կը թողնեն։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պաշտօնական տեղեկութիւններ Հեռաւոր Արևելքից յուլիսի 31-ից չեն ստացվել։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 31 յուլիսի։ Երէկ Վիտտէն խօսակցութեան ժամանակ ասաց, որ ճապոնացիները ռուսաց պատասխանի դէմ ոչ մի առաջարկութիւն չեն ներկայացրել։ Կօմուրան դրա փոխարէն առաջարկել է քննել ճապոնական պայմանները, մէկը միւսի ետևից, որի պատճառով և 30-ին յուլիսի ցերեկվայ նիստում քննութեան ենթարկվեց ճապոնացիների տասներկու առաջարկութիւններից առաջինը, որը, չորս ժամ աշխատելուց յետոյ, միայն կէսը կարելի եղաւ քննել։ Այդ հաշւով, կօնֆերենցիան կը շարունակվէ առնուազն 24 օր։ Ռուսաստանը ցանկանում է, որ կօնֆերէնցիային վերաբերող բոլոր խնդիրները հրապարակային լինեն։ Նա պատրաստակամութիւն է յայտնում, որ բոլոր աշխարհը քննութեան առնէ իր վարմունքները և հակառակ ոչինչ չունի ճապոնական պահանջների կէտերը, ռուսաց պատասխանը, դիպլոմատիական յայտագիրը, որով լիազօրները իրանց մանդատն են փոխանակել, կօնֆերենցիայի նիստերի հաշիւը և նրանց հետևանքը, հրապարակօրէն յայտարարելու վերաբերմամբ։ Կօնֆերենցիան պէտք է ուշադրութեան առնէ, որ գործը Ռուսաստանի և Ճապոնիայի մէջ ոչ միայն պատերազմի և խաղաղութեան մասին է, այլ մի այնօրինակ հարցի վերաբերմամբ, որը կարող է առաջ գնել աշխարհային [illegible] և արիւնհեղութիւն շատ երկրներում։ Ի վերջոյ Վիտտէն հերքեց այն լուրերը, իբրև թէ ինքը ցանկութիւն է յայտնել հաշտութիւն կայացնելու վերաբերմամբ և մերժել է կիրակի օրվայ առաւօտեան նիստին մասնակցելը, համաձայնելով միայն ցերեկվայ նիստին մասնակցել։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 1 օգոստոսի։ Դիպլոմատիական շրջաններում շատ հաւանական են համարում Ռուզվէլտի միջամտութիւնը այս դէպքում, եթէ ռուսաց և ճապոնացիների լիազօրները համաձայնութեան գալու չը լինեն։ Նախատեսնելով այդ, պետական քարտուղարի օգնական Պիրսը առանձին ուշադրութեամբ հետևում է բանակցութիւնների ընթացքին։

ՍՕՖԻԱ, 31 յուլիսի։ Սուլթանի սպանութեան փորձի գլխաւոր յանցաւորները մուսուլմաններ են. այդ հաստատվում է Կ. Պօլսից եկած տեղեկութիւններից թէ գնդապետները «Փետվա» են ստացել, այսինքն կրօնական դատավճիռ, որով սուլթանը մատնված էր դատապարտվել նրա համար, որ հեռացել է օրէնսդրութիւնից։ Սակայն քննիչ մասնաժողովը ենթադրում է, որ հաստատապէս գտել է իսկական յանցաւորին յանձին բելգիացի դաշտակ Ժօրիսի, որ մի քանի օր առաջ ձերբակալվել է։ Ժօրիսն իր կնոջ և ռուսահպատակ հայ Լիպսիս աջողվել էր ժամերը բռնել Կ. Պօլսի պէտքային մեքենան։ Ժօրիսի կինը և Լիպսիս աջողվեց փախչել, բայց նրանց ժամերը ստացած նամակները բռնված են։ Սուլթանը չը փակաց բաւական է սպանութեան փորձի իսկական յանցաւորների յայտնագործութեամբ և Կալլեցէի հետ տեսակցութեան ժամանակ յանձնարարեց նրան շնորհակալութիւն յայտնել գնդապետներին, որոնք գիւտարել էին քննութիւնը, թոյլատրելով կատարել խուզարկութիւններ և ձերբակալութիւններ կասկածի ենթարկված օտարահպատակներին։

ՕՍԱԿԱ, 31 յուլիսի։ Եալուի վրա գործող ճապոնական զօրքի բռնած ռուսները հասան Մօջի։

ՄՕՋԻ, 30 յուլիսի։ Ճապոնական էսկադրան ներկայումս շրջակայում է Օխոտի ծովի վրա և Կամչատկայի ափերի մօտ։

ՄԱԴՐԻԴ, 1 օգոստոսի։ Սևիլայի բուրգօմիստրը հաղորդում է, որ քաղաքում տիրում է կատարեալ անիշխանութիւն սովի պատճառով։ Բուսականաչափ դէքի պակասութեան պատճառով կարգը պահպանել անկարելի է։ Սովածները խմբվում են, աւերում են դաշտերը, և մորթոտում անասունները կերակրվելու համար։

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ, 1 օգոստոսի։ Միութեան անջատման համար ժողովրդական ձայնատւութեան օրը դարձաւ կատարեալ տօնական օր։ Ամբողջ երկիրը զարդարված է դրօշակներով։ Ձայնատւութեան մասնակցողների թիւը սպասածից անհամեմատ աւելի շատ է։ Երեկոյեան ժամը 10 ին հաշւից երևաց, որ անջատման համար տուած ձայների թիւը 58,062 էր, իսկ անջատման դէմ 17։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ՔԱՋՈՒՀԻ ՏՐԴԱՏԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հարկաւոր է մի ցէնզաւոր ուսուցիչ հմուտ հայոց և ռուսաց լեզուներին Եկատերինօդարի երկսեռ գիմնազիաներին հայոց լեզուն և կրօնը դասախօսելու, 1200 րուբլի ռոճիկով։ Ցանկացողները կարող են դիմել երեցփոխ պ. Գէորգ Խոջաբաբենեանին։ (ե. հ. շ.) 1—5

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

(Тифлисъ, Сололакъ, Лермонтовская ул. № 9)

Առեւտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ:

Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առեւտրական Տնտեսութիւն. 2) Առեւտրական Թուաբանութիւն. 3) Հաշւապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային). 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 5) Առեւտրական Թղթակցութիւն. 6) Առեւտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:

Չրի ուսուցումն ցանկացողներին գրող մեքենայի վրա: Պարապմունքները կուրսերում լինում են ամեն օր:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչ 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սոլոլակում, Ալեքսանդր Փ... փողոցի տուն № 9, Սերգիեվսկայա և Լերմոնտովսկայա փողոցների անկիւնում. Ծ... րը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում. Օտար քաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (կ. չ.) 6—25

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

Թիֆլիս, վաճառվում են հետևեալ գրքերը.

Մուրացան Հայ բողոքականի ընտանիքը. Թիֆլիս, գ. 40 կ. ճ.ծ. 16 կ.

» Երկասիրութիւններ ա. հատ. Թիֆ. 1 ր. 50 կ. ճ.ծ. 40 կ.

Շիրվանզադէ. Ջուր յոյսեր. վէպ. Թիֆ. 1 ր. ճ.ծ. 20 կ.: Ցաւագարը, Թիֆ. 50 կ. ճ.ծ. 15 կ. Եւգինէ, դրամ. 3 գործ. Թիֆ. 50 կ. ճ.ծ. 15 կ.: Քաօս, վէպ. Բագու, 1 ր. 50 կ. ճ.ծ. 30 կ.: Նամուս, Թիֆ. գ. 1 ր. ճ.ծ. 25 կ.: Ժողովածու I, II III հատ. իւրաք. 1 ր. 50 կ. ճ.ծ. 60 կ.:

Խափտզեան Վ. Սանթօ, Թիֆ. 30 կ. ճ.ծ. 13 կ.: Տուրիստի յիշողութիւններ, Թիֆ, 20 կ. ճ.ծ. 13 կ.: Պատմուածքներ, Թիֆ. 50 կ. ճ.ծ. 15 կ. Էմմա, վէպ, Թիֆ. 1 ր. ճ.ծ. 20 կ.:

Օտար քաղաքներից պահանջողների պատուէրները կատարվում են փողերը ստանալուց յետոյ. եթէ միա ժամանակ մի քանի գիրք են պահանջում, այն ժամանակ ճ.ծ. փոխադրվում է ստացողի անունով: Նոյն գրատանը վաճառվում են Ն. Տէր Ղևոնդեանցի, Ղազարոս Աղայեանցի և ուրիշ հեղինակների բոլոր դասագրքերը. Գումարով գնողներին սովորական զիջում լինում:

Դիմել въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ. (ե.) 1—3

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող

ՀԱՇՈՒԵՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական և նաւթալցման արդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնասիրական բաժնի կողմից ընդունված է իբրև օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում և նրանց գրադարաններում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՆ

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձևով հաշուապահութիւն $4^{1}/_{2}$ ամսում:

Պարապմունքի առարկաներն են.

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնաբերութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, վաճառականական, բանկային, յանձնարարական, գործարանական, նաև նաւթարդիւնաբերական և նաւթագործական հաշուապահութիւն: 2) Առեւտրական թուաբանութիւն. 3) Առեւտրական Թղթակցութիւն: 3) Մուրհակային և առեւտրական օրէնքներ: 5) Վայելչագրութիւն և ուղղումն ամենավատ ձեռագրի: 6) Թուաբանութիւն համրիչի վրա: 7) Գրելու վարժութիւն «Րէմինկտոնի» գրելու մեքենայի վրա (կամաւոր):

Կուրսերի համար դասատուներ են հրաւիրված համալսարանական կրթութիւնով իրանց գործի մասնագէտ մարդիկ, որոնք հաստատել են իրանց պաշտօնում ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից. գեղագրութեան համար ևս հրաւիրված է մի գեղագիր նկարիչ:

Ընդունելութիւն ամեն օր ժամը 5-ից մինչև 7-ը երեկոյեան: Պարապմունքները սկսվում են 1905 (սեպտեմբերի 15-ից պարբերական ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար:

Դասընթացը աւարտողներին տրվում են, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, ատտեստատներ:

Դրանից անկախ, բացված է քիչ պատրաստութիւն ունեցող անձերի համար առանձին լրացուցիչ և կրկնողութեան կուրսեր ռուսաց լեզուի և թուաբանութեան համար:

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին Թիֆլիսում Н. В. Абрамяну, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր: Ծրագիրն ուղարկվում է ձրի:

Վերևում յիշած ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու. ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ: (չ. կ. ե.) 7—25

ՇՈԳԵՇԱՐԺ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՇՊԱԼԵՐԻ

Ա. Գ. ՄԱՆԿԻԿԵԱՆԻ

(Օդեսայում)

Գործարանական պահեստ մասնակցութեամբ և ղեկավարութեամբ Կ. Ց. ԱԻԱԳԵԱՆԻ, Թիֆլիսում, Պուշկինեան փողոց № 12 հեռախօս 568:

Պատիւ ունեմ հաղորդելու հասարակութեան, որ մշտապէս ստացվում է այստեղի պահեստում գեղանկար և ամեն տեսակ ճաշակի

ՇՊԱԼԵՐՆԵՐ

և նրանց պատկանելիքներ. ծախվում է, թէ գումարով և թէ առանձին սենեակների համար: Գները գործարանական են—8 կոպէկից մինչև 7 րուբլի:

(ե. հ. կ.) 12—12 Յարգանօք՝ Կ. Ց. Աւագեան

„ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ“

«ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԱՈՒԿՑԻՕՆԸ»

Ջեկուցանում է հասարակութեանը, որ ներքևում յիշված ոսկէ ապրանքները հաւաքված լինելու պատճառով՝ յուլիսի 1-ից սկսած, նշանակված է մեծ վաճառք աժէքից պակաս գներով, այսինքն՝

1) Ոսկէ, փակ, 3 ծածկով ժամացոյցներ 56 պրոբի, կանանց ժամացոյցներ, արմատից լարվող, 30 րուբլու փոխարէն 15 ր. 50.
2) Նոյնը ֆանտազիա . 18 ր.—20 ր.—25 ր.
3) Նոյնը, տղամարդոց համար, 56 պր. ոսկուց 35—40—45 ր.
4) Նոյնը, Մօզէրի, 100 ր. փոխարէն 58—65 ր.

Խանութ վերին 85 պրոբի արծաթից

5) Արծաթէ փակ ժամացոյցներ, ամուր կազմով, 15 քարանոց, տղամարդու համար, 84 պր. Անկր. փոխանակ . . 12 ր.— 6 ր. 50 կ.
6) Նոյնը, 23 քարով . . 8,25.
7) » մրցանակ լաւ հրացանաձգութեան համար, փակ և պինդ . . 8 50
8) » ծանր, 80 գրամ, պնդակազմ 9,90
9) » բրէգէտեան մեղով, ուղղագիծ 10,80
10) » առանց բանալու լարվող, հիանալի զարդերով, փակ, տղամարդու համար, . . . 7—9—12 ր.
11) » կանանց համար, փակ, արծաթէ 5,60

12) Անգլիական սև, ագռաւագոյն պողպատից, Անկր, գերազանց կազմով, տղամարդու համար . . 2 ր. 85 կ.
13) Նոյնը ագռաւագոյն պողպատից, տղամարդու համար, ցիլինդր. 2 ր. 35 կ.

Ծածկոցաւորները 1 րուբլի աւելի արժեն:

14) Կանանց համար, ագռաւագոյն պողպատից, նուրբ բանուածքով . 2 ր. 35 կ.

Ծածկոցաւորները 1 րուբլի աւելի արժեն:

15) Ամերիկական ոսկուց, բաց, ցիլինդր 2 ր. 75 կ.
16) Փակ, ոսկէջրած . . 3 ր. 75 կ.
17) Իսկական ամերիկական նոր ոսկուց, փակ, տղամարդու և կնոջ համար, փոխանակ 12 րուբլու 8 ր.

Շղթաներ արծաթից, 84 պր., սնամէջ—1 ր. 80 կ.—2 ր., 3 ր.—5 ր., նայելով ծանրութեանը:

Ոսկէ շղթաներ, տղամարդոց և կանանց համար, երկար. 25 ր. 30—40—50—100 ր.:

Օտար քաղաքացիների պահանջները կուղարկվեն առանց զրաւականի և գնի վրա կաւելացվեն պօստի ծախքերը. ով որ փողը կանխաւ ուղարկէ (կարելի է և պօստի մարկաներ ուղարկել) ճանապարհածախս չեն վճարում:

Դիմել—„ВАРШАВСКОМУ АУКЦІОНУ“, Варшава.

Թղթակցութիւնները ռուսերէն կամ գերմաներէն: 2—4

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

յայտնում է ի գիտութիւն հասարակութեան, որ ինքը սովորել է զանազան տեսակ կաշիներ պատրաստել և ցանկանում է գտնել մի կամ մի քանի ընկերներ 10,000 ր. դրամագլխով, որի մէջ ինքը կը մասնակցէ լոկ իր աշխատանքով: Այդ կաշին, որ կոչվում է ՊՕԼՎԱՐ, բոլոր ծախքերը հաշւած, պուդն արժենում է 16—17 ր., այն ինչ ծախվում 24 րուբլու: Վերոյիշեալ 10,000 րուբլով կարելի է տարեկան պատրաստել 3,000—4,000 պուդ կաշի: Կաշի պատրաստելիս գործ է ածվում կիր և տուր. պատրաստութեան ժամանակը տեւում է 50 օր: Պատրաստված ՊՕԼՎԱՐ կաշուց նմուշներ կան այդ երիտասարդի մօտ:

Ով ցանկանում է ընկերանալ այդ շահաւէտ գործին, թող շտապի, որովհետև հում նիւթերը գնելու ժամանակն անցնում է:

Հասցէ. Թիֆլիս, VI քաղաքամաս, Բօտանիքական փողոց, № 243.

3—3 Քրիստափոր Սէթեան

Սուրբ-Խաչ քաղաքի

ս. Ամենափրկիչ եկեղեցու համար հարկաւոր է մի ճեմարանաւարտ կամ Ներսիսեան դպրոցը աւարտած քահանայացու, որը, եթէ իր վրա առնէ տեղական ծխական դպրոցներում հայ-կրօնուսոյցի պաշտօնը՝ տարեկան հազար րուբլուց աւելի եկամուտ կունենայ:

Նոյն քաղաքի սկզբնական-նախարարական դպրոցների համար հարկաւոր են երկու ցենզաւոր ուսուցիչներ հայոց լեզուից, որոնք նմանապէս պէտք է աւարտած լինեն ճեմարանի, կամ Ներսիսեան դպրոցի դասընթացը. Նրանցից իւրաքանչիւրը՝ ունենալով շաբաթական 15 դաս, կը ստանայ տարեկան ռոճիկ 600 րուբլի: Ցանկացողները իրանց արտօնաթղթերը պէտք է ուղարկեն՝ քահանայացուն—Աստրախանի բարձ. սրբազան առաջնորդին, իսկ ուսուցիչները—Директору народныхъ училищъ Ставропольской губер., մի և նոյն ժամանակ և՛ սեզ իրանց ցանկութիւնը յայտնելով հետևեալ հասցէով. Въ городъ Св.-Креста, Семену Павловичу Сафаріанцу. 1—3

Այժմ լոյս է տեսել և վաճառվում է

պրոֆ. Վ. Զոմբարտ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՍՕՑԻԱԼ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Գինն է 10 կոպ. (գումարով գնողներին և գրավաճառներին բաւարար զեղջ)

Դիմել՝ Թիֆլիսի գրավաճառներին և այս հասցէով. Тифлисъ, Серебрянный рядъ № 21. А. Абегіанъ. 3—3

Թեհրանի,

Ռաշտի, Ղազվինի և Էնզելիի հայոց երկսեռ դպրոցների համար հարկաւոր են ուսուցիչներ և ուսուցչուհիներ ձեռնտու պայմաններով: Դիմել Թիֆլիս, «Մշակի» խմբագրութիւն, պ. Լևոն Բաբայեանին: (կ. ե. հ.) 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդունում է նուէրներ դրամով, զանազան իրեր, հագուստեղէն, տնտեսական և տնային գործիքներ Նախիջևանի կոտորածից փախստական հայերի օգտին ամեն օր առաւօտեան 9-ից մինչև 2 ժամը և երեկոյեան 5-ից մինչև 7 ժ. ընկերութեան գրասենեակում Արտաշեան հրապարակ, սեփական տուն: 4—5

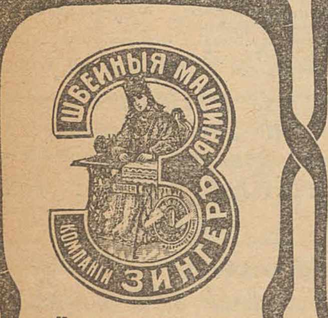

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ

КОМПАНІИ ЗИНГЕРЪ

Необходимы для домашняго употребленія. Образцовы въ конструкціи и исполненіи. Продаются только въ магаз. Комп. Зингеръ.

Отпускъ машинъ съ платежемъ **отъ 1 рубля въ недѣлю.**

Безплатное обученіе шитью и моднымъ художественнымъ вышивкамъ.

Остерегайтесь поддѣлокъ!

Ручныя машины съ высокимъ рукавомъ во всѣхъ нашихъ магазинахъ отъ 25 руб.

Болѣе 1200 собственныхъ магазиновъ по всей Россіи!

Магазинная вывѣска
Рисунокъ утв. Отд. пром. и торг. М. Фин.

THE SINGER MANFG. CO. TRADE MARK
фабричное клеймо которымъ снабжены машины.

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԶԻՆԳԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Վաճառվում են միայն Ընկերութեան սեփական խանութներում: Աւելի քան 1200 խանութ Ռուսաստանի կայսրութեան ամեն քաղաքներում: Խանութները ճանաչվում են Ռուսաց «З» տառը ձեւակերպող ցուցանակներով, համաձայն ֆինանսների մինիստր.—Արդիւնաբեր. և Առևտր. բաժնի հաստատած նկարին: Զգուշացէք կեղծիքներից. Մեքենաները տրվում են սկսած շաբաթական 1 րուբլի վճարից: կ. 15—25